

ตอนที่สอง

การพัฒนาการทางการเมือง

ประวัติศาสตร์การเมืองของยุโรปสมัยเริ่มต้นยุคใหม่มีความแตกต่างไปจากลักษณะการเมืองของยุโรปยุคกลาง ที่เห็นได้เด่นชัดคือการสลายตัวของอาณาจักรสากล (Universal State) การเกิดของ “รัฐประชาชาติหรือชาติรัฐ (National State)” การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปรัชญาการเมืองเป็นระยะ ๆ นับจากคริสต์ศตวรรษที่ 15 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 18 จบลงด้วยการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 และการเกิดขึ้นของอุดมการณ์เสรีนิยมทางการเมืองเข้าสู่ระบบประชาธิปไตย

บทที่ 6 ฝรั่งเศส

หลังจากสงครามร้อยปีที่ฝรั่งเศสรบกับอังกฤษสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1543 สถานภาพทางการเมืองของกษัตริย์ฝรั่งเศสเพิ่มความมั่นคงขึ้น ทั้งนี้เป็นผลจากการที่ขุนนางทรงศักดินาชีวิตไปจำนวนหนึ่งจากการทำสงครามร้อยปีกับอังกฤษ และการทำสงครามยังส่งผลกระทบต่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของขุนนางลงอีก ขณะที่อำนาจและอิทธิพลของขุนนางทรงศักดินาในท้องถิ่นอยู่ในสถานะเสื่อมถอย กษัตริย์ผู้นำรัฐบาลกลางกลับมีอำนาจเพิ่มขึ้น กษัตริย์ฝรั่งเศสมีที่ดินมากขึ้นจากการทำสงครามร้อยปีและจากการยึดจากขุนนางทรงศักดินา ดังนั้น ช่วงเวลาของการสิ้นสุดยุคกลางเข้าสู่ยุคใหม่จึงเป็นภาวะที่อำนาจให้กษัตริย์ฝรั่งเศสสร้างอำนาจส่วนกลางที่เข้มแข็งและนำไปสู่การก่อตั้งชาติรัฐขึ้นได้ในที่สุด

ราชพระนามกษัตริย์ฝรั่งเศส

ราชวงศ์วาลัวส์ (Valois Dynasty)

1. ฟรานซิส 1 (Francis I ค.ศ. 1515-1547)
2. เฮนรีที่ 2 (Henry II ค.ศ. 1547-1559)
3. ฟรานซิส 2 (Francis II ค.ศ. 1559-1560)
4. ชาลส์ที่ 9 (Charles IX ค.ศ. 1560-1574)
5. เฮนรีที่ 3 (Henry III ค.ศ. 1574-1589)

ราชวงศ์บูร์บง (Bourbon Dynasty)

1. เฮนรีที่ 4 (Henry IV ค.ศ. 1589-1610)
2. หลุยส์ที่ 13 (Louis XIII ค.ศ. 1610-1643)

3. หลุยส์ที่ 14 (Louis XIV ค.ศ. 1643-1715)
4. หลุยส์ที่ 15 (Louis XV ค.ศ. 1715-1774)
5. หลุยส์ที่ 16 (Louis XVI ค.ศ. 1774-1792)

พระเจ้าฟรานซิสที่ 1 (ค.ศ. 1515-1547)

พระเจ้าฟรานซิสที่ 1 มีนโยบายรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง พระองค์ทำให้ปารีสกลายเป็นศูนย์กลางของการปกครอง สร้างคณะบริหารที่มีประสิทธิภาพและแข็งแกร่ง ทว่าอยู่ภายใต้อำนาจของพระองค์ อำนาจตามบรรดาศักดิ์หัวเมืองซึ่งเดิมเคยอยู่กับขุนนางทรงศักด์ิ (Feudal Lords) ได้ถูกพระองค์เข้าแทรกแซงโดยตั้งระบบข้าราชการหรือที่เรียกว่าข้าหลวงตรวจการ (Intendants) ขึ้น มีหน้าที่ตรวจตราตามหัวเมืองต่าง ๆ พร้อมกับส่งรายงานโดยตรงมายังพระมหากษัตริย์ ขณะเดียวกันด้วยความต้องการเป็นอิสระทางการเมือง ซึ่งจำเป็นต้องมีอิสระทางการเงินเสียก่อน วิธีหารายได้แบบใหม่ของกษัตริย์ฟรานซิสที่ 1 คือการขายตำแหน่งทางราชการระดับสูงให้กับผู้ที่ประมูลราคาสูงสุด วิธีนี้นอกจากพระองค์จะได้เงินแล้วพระองค์จะกลายเป็นบุคคลเดียวที่จะมีอำนาจเหนือข้าราชการด้วย นโยบายการปกครองของฝรั่งเศสจึงอยู่ในมือของกษัตริย์และข้าราชการที่ใกล้ชิด โดยมีเสนาบดีที่กษัตริย์ทรงเป็นผู้แต่งตั้งและปลดได้ตามพระทัยเป็นผู้รับนโยบายนั้นไปปฏิบัติ ดังนั้นจึงเท่ากับว่าพระเจ้าฟรานซิสได้ทรงเริ่มเปลี่ยนลักษณะการปกครองจากระบบฟิวดัลมาสู่ระบบราชาธิปไตย ซึ่งจะมาสมบูรณ์แบบในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14

อย่างไรก็ตาม อำนาจของพระเจ้าฟรานซิสที่ 1 ก็มีไว้จะเป็นอำนาจที่เด็ดขาดเสียทีเดียว ขุนนางหัวเมืองต่าง ๆ ยังยืนยันที่จะให้พระเจ้าฟรานซิสทรงเคารพกฎหมายหรืออยู่ภายใต้ข้อตกลงต่าง ๆ โดยพยายามจะใช้สภาพนันทหรือสภาพทั่วไป (Estates General) เป็นเครื่องมือ นอกจากนั้นแล้วตามชายแดนบางแคว้น อาทิ บริททานีและเบอร์กันดี ซึ่งเพิ่งจะเข้ามารวมด้วยยังคงมีสิทธิพิเศษและมีอิสระอยู่ ขุนนางบางคนก็ยังมีอำนาจมากทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค¹

ปัญหาทางการเมืองและศาสนา โดยทั่วไป สภาพการแตกแยกของคริสต์ศาสนานำไปสู่ความขัดแย้งทางความเชื่อของคนในสังคมอยู่แล้ว และจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อรวมกับ

ปัญหาทางการเมืองภายนอกประเทศ สำหรับฝรั่งเศสในสมัยของกษัตริย์ฟรานซิสที่ 1 ปัญหาทางศาสนาเป็นผลกระทบมาจากสงครามในอิตาลี (ค.ศ. 1494-1559) อิทธิพลขบวนการมนุษยนิยม นโยบายการขยายอำนาจส่วนกลางของพระเจ้าฟรานซิส นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสที่จะเป็นผู้นำของยุโรป และปฏิกิริยาของประชาชนบางกลุ่มที่ต่อต้านการปฏิรูปศาสนา²

สงครามในอิตาลีเกิดจากนโยบายการขยายอำนาจของฝรั่งเศสและการขัดแย้งกับพระศาสนจักร ปีค.ศ.1515กองทัพของพระเจ้าฟรานซิสมีชัยในการรบที่มาริยานา(Marignano) และพระองค์ทำข้อตกลงแห่งโบโลญญา (Concordat of Bologna) กับสันตปาปาลีโอที่ 10 โดยสันตปาปาทรงยอมให้กษัตริย์ฝรั่งเศสทรงเป็นผู้เลือกและแต่งตั้งบุคคลทางศาสนา ซึ่งมีผลทำให้กษัตริย์ฝรั่งเศสมีอำนาจเหนือวัดคริสต์ในดินแดนของพระองค์ ส่วนสันตปาปาได้สิ่งแลกเปลี่ยนคือ เงินปี หรือ สิบแรกของที่ดินของศาสนา มาถึงปี ค.ศ. 1516 พระองค์ทรงทำสัญญาอีกฉบับหนึ่งคือสัญญาว์ยอง (Noyon) จากสนธิสัญญาฉบับดังกล่าวนี้พระเจ้าฟรานซิสจะทรงยึดครองมิลาน แต่จะทรงสละสิทธิ์ในเนเปิลส์ ซึ่งดูเหมือนจะจบสิ้นกันได้กับเหตุการณ์ในอิตาลี แต่หลังจากนี้พระเจ้าฟรานซิสก็ยังเข้าพัวพันกับสงครามในอิตาลีอีกหลายครั้ง

เนื่องจากเข้าพัวพันกับสงครามในอิตาลี และการแข่งอำนาจกับพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 5 ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ได้กลายเป็นเครื่องมือทางศาสนาของพระเจ้าฟรานซิสที่ 1 ทั้งนี้เพราะต้องการจะใช้เป็นเครื่องมือถ่วงอำนาจของพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 5 แห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้รับสมญาว่าเป็นผู้นำของโรมันคาทอลิก ดังนั้นภายนอกราชสำนักฝรั่งเศสหนังสือของลูเธอร์จะถูกเผา แต่ในราชสำนักเองผู้นับถือนิกายลูเธอร์จะได้รับการคุ้มครองอย่างลับ ๆ มาถึง ค.ศ. 1524 เมื่อกองทัพของพระเจ้าฟรานซิสที่ 1 บุกอิตาลี จึงจำเป็นต้องญาติกับพระสันตปาปา พระองค์จึงทรงเริ่มทำการกำจัดพวกนับลีอัสทิลลูเธอร์ และทางรัฐบาลฝรั่งเศสยิ่งเพิ่มการทำทารุณกับกลุ่มลูเธอร์มากขึ้นเมื่อพระเจ้าฟรานซิสถูกศัตรูจับไป ทั้งนี้เพื่อจะเอาใจฝ่ายตรงข้ามซึ่งเป็นคาทอลิกจะได้ปล่อยพระเจ้าฟรานซิส ผลจากการกระทำครั้งนี้ก่อให้เกิดความวุ่นวายในปารีสและฝรั่งเศสทั่วไปทั้งประเทศด้วย ความรุนแรงยิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อฝรั่งเศสและสเปนได้ทำสัญญาสงบศึกกันในปี ค.ศ. 1530 พระเจ้าฟรานซิสที่ 1 หมดความจำเป็นที่จะพึงพวกนิกายลูเธอร์ในเยอรมนี ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1533 พระองค์ทรงออกประกาศกำจัดพวกโปรเตสแตนต์

พระนางแคทเธอรีน เดอ เมดิซี (Catherine de Medici ค.ศ. 1519 - 1589)

พระเจ้าเฮนรีที่ 2 (Henry II ค.ศ. 1547 - 1559) ครองราชย์ต่อจากสมัยพระเจ้าฟรานซิส ที่ 1 พระองค์ครองราชย์ในช่วงเวลาสั้น ๆ เท่านั้น หลังจากพระองค์สิ้นพระชนม์ ฝรั่งเศสได้เข้าสู่ระยะการปกครองโดยผู้สำเร็จราชการ ทั้งนี้เพราะโอรสของพระเจ้าเฮนรีที่ 2 ยังทรงพระเยาว์มาก พระนางแคทเธอรีน เดอ เมดิซี พระมเหสีของพระเจ้าเฮนรีที่ 2 พระมารดาขององค์รัชทายาทจึงเป็นผู้อ้างสิทธิในการบริหารประเทศแทน ซึ่งพระนางจะปกครองต่อไปอีกจนสิ้นสมัยของราชวงศ์วาลัวส์ ทั้งนี้เพราะโอรสทั้งสามพระองค์ของพระเจ้าเฮนรีที่ 2 ไม่มีความสามารถในการปกครองเลย กล่าวคือ ฟรานซิสที่ 2 ซึ่งเป็นโอรสองค์ใหญ่มีพระชนม์สั้น (ปกครองระหว่าง ค.ศ. 1559 - 1560) ส่วนชาร์ลส์ที่ 9 โอรสพระองค์ที่สองพระสติไม่สมประกอบ (ปกครองระหว่าง ค.ศ. 1560 - 1574) และเฮนรีที่ 3 โอรสองค์เล็ก ไม่มีความสามารถ (ปกครองประเทศระหว่าง ค.ศ. 1574 - 1589) ดังนั้นอำนาจที่แท้จริงจึงอยู่ในมือของพระนางแคทเธอรีน ในระยะ ค.ศ. 1559-1589 เป็นเวลาถึง 30 ปี

ปัญหาทางการเมืองและศาสนา ภายใต้การปกครองของผู้สำเร็จราชการ พระนางแคทเธอรีน เดอ เมดิซี ฝรั่งเศสมีปัญหาทางด้านการเมืองและการศาสนาที่จะต้องแก้ไข มิฉะนั้นจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ของประเทศฝรั่งเศส

ในฝรั่งเศสขณะนั้นมีตระกูลใหญ่ 3 ตระกูลที่พอจะทำให้อำนาจของตระกูลวาลัวส์ได้ คือ ตระกูลบูร์บอง (Bourbon) ตระกูลมอนด์เมอเรนซี (Montmorency) และตระกูลที่สำคัญที่สุดคือ ตระกูลกีส์ (Guise) ตระกูลกีส์เป็นผู้นำของกลุ่มคาทอลิก มีหัวหน้าคือ ฟรานซิส ดยุกแห่งกีส์ เคยดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาของพระเจ้าเฮนรีที่ 2 เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงจากการรบป้องกันเมืองเมซ (Metz) และเข้ายึดเมืองกาลส์ นอกจากนั้นได้แก่ ชาร์ลส์แห่งลอเรน ดำรงตำแหน่งอาร์คบิชอปแห่งแรนส์เป็นผู้ที่ขัดขวางการก่อตั้งลัทธิกัลลิกัน (Gallican) (นิกายศาสนาประจำชาติฝรั่งเศสในเวลาต่อมา) เป็นบุคคลสำคัญในการประชุมทางศาสนาที่เมืองทเรนท์ (Council of Trent) เป็นบุคคลหัวรุนแรงเคร่งครัดในศาสนา เพียงเท่านี้ตระกูลกีส์ก็ถือว่าเป็นผู้นำทางการปกครอง การทหาร และการศาสนาในฝรั่งเศสอยู่แล้ว ทว่าอิทธิพลของตระกูลกีส์ยังมีต่อการเมืองระหว่างประเทศอีกด้วย กล่าวคือ พระชนินิษฐาของดยุกแห่งกีส์เสกสมรสกับกษัตริย์แห่งสกอตแลนด์ ส่วนหลานสาวคือ พระนางแคทเธอรีน นั้บัลลังก์ฝรั่งเศสและมีสมาชิกถึง

15 คน ในตระกูลนี้ดำรงตำแหน่งบิชอปในเขตต่าง ๆ กัน นอกจากนั้นยังเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และที่ดินอีกมากมายทางชายด้านตะวันออกของฝรั่งเศส และที่สำคัญตระกูลก็สได้แสดงตนเป็นผู้นำของกลุ่มคาทอลิกในฝรั่งเศสแทนสเปนและโรม ส่วนตระกูลนอร์บองได้ชื่อว่าเป็นผู้นำของกลุ่มฮิวเกอโนท์ โดยมีแอนโทนี กษัตริย์แห่งนาวาร์ และ หลุยส์ค็ยัคแห่งกองเด (Condé) และดำรงตำแหน่งข้าหลวงแห่งปีการ์ดีเป็นหัวหน้า กลุ่มนี้มีอิทธิพลอยู่ทางด้านตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้ของฝรั่งเศส รวมทั้งแคว้นนอร์ม็องดีด้วย อำนาจของตระกูลนี้จึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเช่นกัน ตระกูลสุดท้ายที่มีอำนาจมากในฝรั่งเศส คือ มงต์เมอเรนซี ผู้นำของตระกูลนี้คือ ค็ยัคแห่งมงต์เมอเรนซี มีอิทธิพลอยู่ทางตอนกลางของประเทศฝรั่งเศส โดยทั่วไปถึงแม้จะไม่นิยมในตัวพระนางแคทเธอรีน เดอเมดิชี นักแต่ก็อาจจะให้การสนับสนุนเพราะเป็นกลุ่มคาทอลิกด้วยกัน ทว่าสมาชิกสำคัญในตระกูลนี้หลายท่านนิยมและสนับสนุนฮิวเกอโนท์

ลักษณะทางการเมืองของฝรั่งเศสที่มีกลุ่มหรือตระกูลใหญ่ที่มีอำนาจทางการเมืองเพียงสามตระกูลเท่านั้น จึงส่งผลให้การเผชิญหน้าทางการเมือง การแย่งชิงอำนาจ จะเกิดขึ้นได้ง่ายและความขัดแย้งจะมีความรุนแรงอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ระยะเวลาที่ 17 เป็นช่วงเวลาที่ได้รับผลกระทบจากการแตกแยกทางศาสนา ความขัดแย้งทางการเมืองของฝรั่งเศสจึงมีสาเหตุพัวพันกับความเชื่อทางศาสนา การจะประนีประนอมกันจึงเป็นเรื่องยากที่จะทำได้

พวกนอกรีตในฝรั่งเศสชื่อว่า ฮิวเกอโนท์ (Huguenot) โดยทั่วไปก็หมายถึงกลุ่มโปรเตสแตนต์ในฝรั่งเศส แต่ในความเป็นจริงมีคนกลุ่มอื่นรวมอยู่ด้วย ได้แก่ พวกคองแอกเรียนซึ่งเป็นสานุศิษย์ของเลอแฟฟวร์ (Jacques Lefevre)³ กลุ่มลูเธอร์ที่ถูกตามล่า พวกชนชั้นกลางที่ถูกตัดสิทธิในทางการเมือง พวกเจ้าขุนนางที่ไม่เป็นที่โปรดปราน ในเวลาต่อมาลักษณะพวกฮิวเกอโนท์ปรากฏชัดเจนขึ้น จะได้แก่กลุ่มขุนนางชั้นผู้น้อย พระและนักบวชในนิกายต่าง ๆ พ่อค้าและกลุ่มชนชั้นกลางระดับต่ำ แต่เป็นที่สังเกตว่าจะไม่รวมพวกฆราวาสไว้ด้วย พวกฮิวเกอโนท์มีจุดประสงค์ในการต่อสู้ 2 ประการคือ ต่อสู้อำนาจทางศาสนาเพื่อจะได้รับอิสระเสรีภาพในด้านความเชื่อศรัทธา และต่อสู้เพื่ออำนาจการเมือง ดังนั้นพวกนี้จึงมีลักษณะเป็นกลุ่มศาสนาแต่ใช้วิธีการแบบทหาร

หลังจากพระเจ้าฮันรี่ที่ 2 สิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ. 1559 พวกฮิวเกอโนท์ได้ทำการเผยแพร่ศาสนาอย่างมากสามารถหาเสียงสนับสนุนได้ทั้งจากกองทัพและสภาปาลมองท์ (Parlement) ของปารีส รวมทั้งแผ่อิทธิพลเข้าไปในหัวเมืองอีกหลายเมืองด้วย พวกฮิวเกอโนท์

ปฏิเสธรอย่างเด็ดขาดที่จะทำการประนีประนอมกับพวกคาทอลิก เพราะเข็ดหลาบจากการถูกลงโทษเผาทั้งเป็นในรัชสมัยของพระเจ้าเฮนรีที่ 2 มาแล้ว และยังได้เห็นเหตุการณ์ที่พวกโปรเตสแตนต์ถูกกำจัดอย่างรุนแรงในเนเธอร์แลนด์ ในอังกฤษ (สมัยพระนางแมรี) พวกฮิวเกอโนต์ดำเนินงานอย่างลับ ๆ ในครั้งแรก และในที่สุดในปี ค.ศ. 1559 มีหน่วยงานได้คินอยู่ทั่วไปในฝรั่งเศส มณฑลที่มีอิทธิพลของพวกฮิวเกอโนต์ควบคุมอยู่ได้แก่ โคพิเน ลองคอก และกัสโกนีในทางใต้ ปัวตูและบริทานีในทางตะวันตก ส่วนทางเหนือได้แก่ นอร์มันดี พวกพ่อค้าและทนายความเข้าร่วมในขบวนการนี้มาก ส่วนพวกเจ้าขุนนางเข้าร่วมมีจำนวนถึงประมาณ 2 ใน 5 ของจำนวนทั้งหมด คนเหล่านี้มิใช่มีความเห็นด้วยในเรื่องความเชื่อศรัทธาด้านศาสนาไปทั้งหมด แต่เพราะเห็นเป็นโอกาสดีที่จะได้อำนาจโดยใช้ศาสนาใหม่เป็นเครื่องมือ ฉะนั้นขบวนการของพวกฮิวเกอโนต์จึงมีสภาพเป็นขบวนการทางการเมืองมากกว่าจะเป็นขบวนการทางศาสนา สถานการณ์ยังไม่เป็นที่ไว้วางใจสำหรับฝ่ายรัฐบาลเมื่อ โคลิigni (Coligny) ผู้นำคนหนึ่งของตระกูลมอนด์เมอเรนซีและเจ้าชายกองเด (Conde) ของตระกูลบูร์บอง เข้ารับการเปลี่ยนศาสนา

การต่อสู้ระหว่างคาทอลิกกับฮิวเกอโนต์ ค.ศ. 1562-1598 สภาพที่แตกแยกกันทั้งในด้านศาสนาและการเมืองมีที่ท่าว่าจะเลวลงทุกขณะ จนกล่าวได้ว่าเพียงแต่มีเหตุการณ์เล็กที่สุดเกิดขึ้นก็อาจจะจุดชนวนระเบิดได้ทันที ฝ่ายรัฐบาลขององค์พระมหากษัตริย์พยายามจะแก้ไขสถานการณ์ ในปี ค.ศ. 1560 ได้มีการเรียกประชุมสภาขุนนาง ในที่ประชุมไม่สามารถจะตกลงอะไรกันได้ จึงได้มีการเรียกร้องให้เรียกประชุมสภาทั่วไป หรือสภานันดร สภาทั่วไป คือ ที่ประชุมของบรรดาเจ้าของที่ดิน สภาทั่วไปนี้ประกอบด้วยสมาชิก 3 กลุ่ม หรือชนชั้น หรือสภานันดร คือ พระ ขุนนาง และสามัญชน แต่ละสภานันดรจะประชุมแยกกัน แล้วจึงออกคะแนนขอความร่วมมือกันอีกครั้งหนึ่งซึ่งจะเป็นการแน่นอนว่าทุกครั้ง เสียงของสภานันดรที่ 1 และสภานันดรที่ 2 ชนะเสียงของสภานันดรที่ 3 จากที่ประชุมได้มีข้อเรียกร้องหลายประการ สำหรับพวกขุนนางต้องการอิสรภาพในทางศาสนา สำหรับพวกโปรเตสแตนต์เรียกร้องให้ยกเลิกอำนาจการตัดสินคดีในเรื่องทางโลกของพวกพระ ให้มีการริบทรัพย์สมบัติของวัดเป็นของรัฐ ส่วนพวกพระเรียกร้องให้มีการปราบปรามพวกนอกศาสนาอย่างจริงจัง ให้ทางราชสำนักประหยัดค่าใช้จ่ายลง และให้ยกเลิกตำแหน่งราชการต่าง ๆ ที่ไม่มีประโยชน์ สภานันดรที่ 3 หรือสามัญชนได้ส่งข้อเรียกร้องเช่นเดียวกัน โดยขอให้มีการปฏิรูปทั่วไป ขอให้ยุติการฆ่าฟันพวกนอกศาสนา ให้มี

การเรียกประชุมสภาทั่วไปโดยสม่ำเสมอ ยกเลิกการเก็บภาษีภายในประเทศ ให้มีการ
ประนีประนอมทางศาสนา และข้อเรียกร้องข้อสุดท้ายเป็นไปเช่นเดียวกับฐานันดรที่ 2 คือ
เสนอให้บริบทพิธีสมบัตินักบวชมาใช้จ่ายในการปรับปรุงประเทศ

เป็นที่แน่นอนว่าพระนางแคทเธอรีน เดอ เมดิซี ผู้สำเร็จราชการไม่สามารถจะสนอง
ตอบข้อเรียกร้องดังกล่าวได้ทั้งหมด พระนางจึงทรงเลือกเอาเรื่องการประนีประนอมทางศาสนา
ก่อน ดังนั้นจึงทรงเรียกการประชุมศาสนาที่ปัวซี (Synod of Poissy) ในปี ค.ศ. 1561 พระ
นางคาดว่าถ้าพระนางสามารถทำให้เกิดความประนีประนอมทางศาสนาขึ้นมาได้ ปัญหาเรื่องอื่น
ๆ ก็คงจะลดลงไปเอง ทว่าไม่ได้ผลตามคาด เพราะทั้งฮิวเกอโนท์และคาทอลิกต่างเชื่อมั่นว่าการ
ประนีประนอมเป็นไปไม่ได้ และต่างก็มั่นใจว่าฝ่ายตนมีกำลังที่เหนือกว่า ภายใต้งานนำของ
ตระกูลกิส พวกคาทอลิกหัวรุนแรงรวมตัวกันมีกำลังมากพอ ๑ กับพวกฮิวเกอโนท์ กลุ่ม
คาทอลิกได้เสียงสนับสนุนจากชุมชนปารีสและเมืองใหญ่ที่สำคัญ ๑ พวกนี้มีอิทธิพลอยู่มาก
ทางตอนเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือ ขนาดที่อาจจะเรียกเป็นกองทัพใหญ่ได้ในทันที และ
กลุ่มนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากสันตปาปา จากพระคณะเยซูอิตและจากพระเจ้าฟิลิปที่ 2 แห่ง
สเปน ดังนั้น ในปี ค.ศ. 1562 ดยุกแห่งกิสได้ยกกองทัพไปยังเมืองวาซี (Vassy) เข้าทำลายพิธี
ทางศาสนา รวมทั้งฆ่าฟันพวกฮิวเกอโนท์ด้วย เหตุการณ์ครั้งนี้เท่ากับจุดชนวนสงครามทาง
ศาสนาซึ่งยากที่จะหยุดลงได้ขึ้น พวกฮิวเกอโนท์ถึงแม้ว่าจะมีกำลังน้อย ทว่าเป็นกองทัพที่มี
ประสิทธิภาพ การสู้รบอาจยุติลงภายในเวลาอันสั้นถ้าผู้นำของทั้งสองฝ่ายไม่ถูกลอบฆ่าตาย คือ
ดยุกแห่งกิสในปี ค.ศ. 1563 และกองมด ดยุกแห่งบูร์บองในปี ค.ศ. 1569

การสู้รบดำเนินมานานกว่า 10 ปี และที่ท้าวว่าฝ่ายฮิวเกอโนท์จะเป็นฝ่ายมีชัย ในที่สุด
พระนางแคทเธอรีนทำการประนีประนอม โดยจัดการอภิเษกสมรสระหว่างพระชนิษฐาองค์
หนึ่งของพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 3 กับเฮนรีแห่งนาวาร์ (Henry of Navarre) ทายาทของตระกูลบูร์บอง
ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1572 ในระหว่างพิธีเสกสมรสและฉลองสันติภาพกำลังดำเนินอยู่ เหตุ
ร้ายก็บังเกิดขึ้น โคลินนิชขณะนี้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าที่ปรึกษาของพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 9 ได้แนะนำ
ให้ฝรั่งเศสประกาศสงครามกับสเปนเพื่อเป็นการช่วยเหลือการกบฏของดัชต์ เหตุการณ์นี้พระ
นางแคทเธอรีน เดอ เมดิซี ทรงไม่พอพระทัยเป็นอย่างมาก จึงวางแผนลอบสังหารโคลินนิช วันที่
21 สิงหาคม เพียง 3 วัน หลังจากพิธีเสกสมรสโคลินนิชถูกลอบยิงทว่าไม่ถึงกับสิ้นชีวิต พระนาง
แคทเธอรีนทรงตื่นกลัวเหตุการณ์ครั้งนี้มากจึงเปลี่ยนมาเป็นกำจัดพวกฮิวเกอโนท์ชั้นหัวหน้าทั้ง

หมด ดังนั้นจึงทรงยุยงพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 9 ว่า พวกฮิวเกอโนต์โดยการนำของโคลิกินีมีแผนการจะยึดอำนาจรวมทั้งประหารพระเจ้าชาร์ลส์ด้วย การยุยงเป็นผลสำเร็จพระเจ้าชาร์ลส์ทรงสั่งกำจัดพวกฮิวเกอโนต์ชั้นหัวหน้าทั้งหมด

กลางคืนของวันที่ 24 สิงหาคม ซึ่งเป็นวันเซนต์ บาโทโลมิว (St. Bartholomew's Day) แผนการสังหารพวกฮิวเกอโนต์ก็เริ่มขึ้น โคลิกินีถูกศึ้กแห่งกีสฆ่าตาย โดยอ้างว่าเป็นการแก้แค้นให้กับบิดาของตน การฆ่าหมู่พวกฮิวเกอโนต์ครั้งนี้แผ่กว้างออกไปทุกที่ คาดกันว่าพวกฮิวเกอโนต์ถูกฆ่าตายในครั้งนี้อาจในปารีสอย่างน้อย 3,000 คน ส่วนเฮนรี่แห่งนาวาร์รอดพ้นการถูกสังหารมาได้โดยประกาศยอมเปลี่ยนศาสนามาเป็นคาทอลิก ทิศทางของสงครามกลางเมืองเปลี่ยนไปโดยพวกฮิวเกอโนต์เป็นฝ่ายได้เปรียบ ค.ศ. 1576 มีการเซ็นสัญญาสงบศึกสุภาพบุรุษ (Peace of Monsieur) จากสัญญาฉบับนี้ พวกฮิวโกโนต์จะได้สิทธิหลายอย่างด้วยกัน กล่าวคือ ข้อแรกสามารถประกอบพิธีทางศาสนาได้อย่างเสรีทั่วไป (นอกจากในปารีส) ข้อสองจะได้เมือง 8 เมือง ซึ่งถือเป็นเขตของฮิวเกอโนต์ที่มีสิทธิถึงกับสามารถสร้างป้อมปราการได้ตามใจชอบ และจะมีศาล 8 ศาลซึ่งระบุว่าครึ่งหนึ่งของผู้พิพากษาจะต้องเป็นศาลเวงนิสต์ ทว่า สภาทั่วไปหรือสภานันดรไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงดังกล่าวมา โดยเกรงว่าการยินยอมจะทำให้โปรเตสแตนต์มีกำลังทางการเมืองมากจนเกินไป . ดังนั้นการสู้รบจึงเกิดขึ้นอีก ค.ศ. 1577 ทั้งสองฝ่ายตกลงทำสัญญาสงบศึกแบร์เจอร์ค (Peace of Bergerac) ซึ่งข้อยินยอมหลายอย่างจากสัญญาสงบศึกสุภาพบุรุษได้ถูกคัดทอนลง

หลังจากเหตุการณ์นองเลือดผ่านไป พระเจ้าชาร์ลส์ที่ 9 ทรงเสียพระทัยมาก และภายในอีกสองปีต่อมาพระองค์ก็สิ้นพระชนม์ ทายาทของราชวงศ์วาลัวส์จึงเหลือเพียงพระองค์เดียวคือ เจ้าชายเฮนรี่ที่ 3 ภายใต้รัชสมัยของพระเจ้าเฮนรี่ที่ 3 ฝ่ายคาทอลิกหัวรุนแรงได้ก่อตั้งสมาคมสันนิบาตคาทอลิก (Holy League) ขึ้นในปี ค.ศ. 1576 โดยมีแผนการอย่างลับ ๆ ที่จะทำให้เฮนรี่คึ้กแห่งกีสได้เป็นกษัตริย์ของฝรั่งเศส ส่วนพวกฮิวเกอโนต์ถึงจะถูกฆ่าตายไป แต่ก็ยังมีอิทธิพลอยู่มากทางแถบตะวันตก เช่น ที่เมืองลาโรแชล และทางใต้ของประเทศ ได้ก่อตั้งเป็นสมาคมศาลเวงนิสต์ขึ้น ดังนั้นทั้งสองฝ่ายพร้อมที่จะทำสงครามอีกครั้งหนึ่ง โดยที่กลุ่มการเมืองกลุ่มเป็นกลางซึ่งต้องการประนีประนอมทางศาสนาก็มีอาจจะเหนี่ยวรั้งทั้งสองฝ่ายไว้ได้

ค.ศ. 1584 ค्यूคแห่งองจูซึ่งดำรงตำแหน่งรัชทายาทสิ้นพระชนม์ลง ตามสายของการสืบราชสันตติวงศ์ ตำแหน่งรัชทายาทจะต้องตกอยู่กับเฮนรีแห่งนาวาร์ เหตุการณ์ครั้งนี้ฝ่ายคาทอลิกไม่พอใจกันมาก เฮนรีแห่งกิสจึงสามารถรวบรวมพรรคพวกจัดตั้งสันนิบาตคาทอลิกให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นได้อีก และได้วิ่งเต้นจนได้โองการจากสันตปาปาประกาศเพิกถอนสิทธิขึ้นครองราชย์ของเฮนรีแห่งนาวาร์ และตั้งสังฆราชแห่งบูร์บองเป็นรัชทายาทแทน ในที่สุดกษัตริย์เฮนรีที่ 3 ก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพวกสันนิบาตคาทอลิก พระมหากษัตริย์ทรงยอมเนรเทศเสนาบดีที่เป็นโปรเตสแตนต์ทุกคนออกจากตำแหน่ง ห้ามพวกโปรเตสแตนต์เข้ารับราชการ และทรงประทานเมืองลี้ภัย (Cities of Refuge) 8 เมืองแก่พวกคาทอลิก เพื่อให้สมดุลงับที่ฮิวเกอโนท์เคยได้รับ

สภาวะวิกฤตมาถึงในช่วงปี ค.ศ. 1588 - 1589 ซึ่งจะเป็นการขัดแย้งระหว่างเฮนรีสามพระองค์คือ เฮนรีแห่งกิส เฮนรีแห่งวาลัวส์ และเฮนรีแห่งนาวาร์ วิกฤตการณ์เกิดขึ้นเมื่อเฮนรีค्यूคแห่งกิสเข้ายึดอำนาจ โดยได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากพระเจ้าฟิลิปที่ 2 แห่งสเปน ค.ศ. 1588 พระเจ้าฟิลิปที่ 2 สนับสนุนให้ค्यूคแห่งกิสก่อการไม่สงบขึ้นในปารีส ทั้งนี้เพื่อจะดึงมิให้พระเจ้าเฮนรีที่ 3 แทรกแซงในการที่สเปนจะเข้าโจมตีอังกฤษ กำลังทหารของค्यूคแห่งกิสเข้ายึดพระราชวัง บังคับให้พระเจ้าเฮนรีที่ 3 ประกาศแต่งตั้งตนขึ้นเป็นอัครมหาเสนาบดี เข้าดำเนินนโยบายการปกครองประเทศ และยังเรียกประชุมสภาทั่วไปเพื่อจะหาเสียงสนับสนุนว่าพวกกิสยึดอำนาจอยู่ได้ไม่นานนัก ทั้งนี้เพราะขาดกำลังช่วยเหลือจากสเปน (สเปนกำลังพ่ายแพ้อังกฤษจากสงครามทางเรือ) วันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ. 1588 กองทหารรักษาพระองค์ของกษัตริย์เฮนรีที่ 3 โดยความช่วยเหลือของพวกฮิวเกอโนท์ได้ตีฝ่าแนวป้องกันเข้ามาได้ ส่วนเฮนรีแห่งนาวาร์ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็นรัชทายาท ซึ่งอาจจะเป็นข้อแลกเปลี่ยนในการช่วยเหลือครั้งนี้ เฮนรีแห่งกิสถูกประหารชีวิตในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1589 ทว่าในเวลาต่อมาพระเจ้าเฮนรีที่ 3 เองก็ถูกลอบปลงพระชนม์ ดังนั้นจึงเหลือเฮนรีแห่งนาวาร์แต่เพียงผู้เดียวที่จะมีสิทธิในราชบัลลังก์

พระเจ้าเฮนรีที่ 4 หรือเฮนรีแห่งนาวาร์ (ค.ศ. 1589 - ค.ศ. 1610)

รัฐนาวาร์เดิมที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสเปน จนถึง ค.ศ. 1512 จึงเข้าร่วมกับฝรั่งเศส เฮนรีแห่งนาวาร์เป็นโอรสของ แอนโทนี บูร์บอง (Antony Bourbon) เมื่อพระชนม์ได้ 12

พรรษา ได้เสด็จเข้ามาพำนักในราชสำนักอยู่ระยะหนึ่งและได้เข้าศึกษาเล่าเรียนกับครูชาวเยซูอิต แต่พระองค์ก็ยังทรงนิยมโปรเตสแตนต์มากกว่า และไม่ยอมเปลี่ยนแม้กระทั่งในพิธีเสกสมรส ซึ่งพระองค์ได้ปฏิเสธไม่ยอมฟังมิซาแต่ตอนหลังพระองค์ได้ทรงเปลี่ยนไปนับถือคาทอลิกถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1572 เพื่อช่วยชีวิตของพระองค์เอง และในปี ค.ศ. 1593 เพื่อช่วยประเทศบ้านเมือง แต่ความจริงแล้ว พระองค์มิได้ทรงเลื่อมใสศาสนานิกายหนึ่งนิกายใดจริง จึงมักตลอดจนสิ้นพระชนม์ อย่างไรก็ตามผลงานด้านศาสนาที่ยุติสงครามกลางเมืองในฝรั่งเศส ลงได้ก็นับว่ายิ่งใหญ่

นโยบายโดยทั่วไปของพระเจ้าเฮนรีที่ 4 จะได้แก่การคงไว้ของรัฐและสถาบันกษัตริย์ ระบบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงเปลี่ยนศาสนาถึง 2 ครั้ง หรือ การที่พระองค์กำจัดพวกฮิวเกอโนต์ เมื่อพระองค์ทรงคิดว่ากลุ่มคนเหล่านั้นจะมีอำนาจมากเกินไปจนจะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศหรือทรงสนับสนุนคาทอลิกเมื่อคิดว่าจะเป็นประโยชน์ และจะกำจัดคาทอลิกเมื่อคิดว่าจะซัดศึกเข้าบ้าน (สเปน) เป็นต้น

นโยบายทางศาสนาและโองการแห่งเมืองนังส์ (Edict of Nantes)

โองการแห่งเมืองนังส์จัดได้ว่าเป็นงานชิ้นเอกที่พระเจ้าเฮนรีที่ 4 ทรงกระทำขึ้น เป็นข้อประนีประนอมเพื่ออยู่ร่วมกันของคริสต์ศาสนิกนิกายคาทอลิกกับฮิวเกอโนต์ เช่นกันเมื่อวันที่ 13 เมษายน ค.ศ. 1598 สาเหตุเบื้องหลังของการเซ็นข้อตกลงฉบับนี้มีอยู่ว่า ในปี ค.ศ. 1597 พระเจ้าเฮนรีที่ 4 มีพระประสงค์จะตีเมืองอาเมียงส์ (Amiens) ที่ถูกสเปนยึดครองไปคืนมา แต่พระองค์จะทรงทำการไม่สำเร็จถ้าหากว่าพวกฮิวเกอโนต์ก่อความไม่สงบภายในประเทศ รวมทั้งถ้าไม่ให้ความร่วมมือบ้างในการสู้รบกับสเปน พวกฮิวเกอโนต์ตกลงจะช่วยโดยเรียกร้องเสรีภาพทางศาสนาเป็นการแลกเปลี่ยน

เนื้อหาสำคัญในโองการแห่งเมืองนังส์ พอสรุปได้ดังนี้

1. ประกาศให้นิกายคาทอลิกเป็นศาสนาที่เป็นทางการของประเทศฝรั่งเศสและสถาปนาสถานที่ทางศาสนาของคาทอลิก ประมาณ 2,000 แห่ง ที่ถูกทำลายไปในระหว่างสงครามศาสนาขึ้นมา
2. สำหรับพวกฮิวเกอโนต์จะได้รับ

2.1 ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา และอนุญาตให้จัดพิธีทางศาสนาตามความเชื่อถือของตนได้ตามสถานที่ที่กำหนดไว้ และตามข้อแม้ที่กำหนดไว้

2.2 ให้มีสิทธิทัดเทียมกับพวกคาทอลิกในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาในโรงเรียน วิทยาลัยและโรงพยาบาล ทั้งยังมีสิทธิพิมพ์หนังสือขึ้นเอง ตลอดจนตั้งสอนลัทธิของตนให้แก่บุตรหลาน

2.3 ด้านการศาล ให้มีสิทธิตั้งศาลพิเศษขึ้น มีผู้พิพากษาประกอบด้วยคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์จำนวนเท่า ๆ กัน

2.4 ได้รับอนุญาตให้มีการประชุมทางศาสนา เพื่อจัดร่างกฎหมายของตนเองได้

2.5 มีสิทธิที่จะใช้เมืองประมาณ 100 เมือง เป็น “เมืองลี้ภัย” ในระยะเวลาที่กำหนดให้

โครงการนี้ให้ถือเป็นสิ่งที่มีผลตลอดกาลและจะละเมิดมิได้

ในครั้งแรกสภาปาลมอนด์แห่งปารีสคัดค้าน แต่ไม่อาจจะขัดพระราชประสงค์ของพระเจ้าเฮนรีที่ 4 ได้ จึงจำต้องยอมรับในที่สุด ทว่าพวกคาทอลิกก็ได้ปฏิบัติตามอย่างบริสุทธิ์ใจ และประชาชนทั่ว ๆ ไปก็มิได้สบายใจนักเช่นกัน ทั้งนี้เพราะโครงการแห่งเมืองนังส์ได้ทำให้เกิดระบบรัฐภายในรัฐขึ้น พวกฮิวเกอโนต์มิใช่จะได้รับแต่สิทธิเสรีภาพด้านศาสนาเท่านั้น แต่สามารถมีกำลังทหารรวมทั้งอริปไตยทางด้านการเมืองอีกด้วย

นโยบายเศรษฐกิจและการบริหารด้านการคลัง

เกือบจะเรียกได้ว่าหลักใหญ่ของการปฏิรูปฝรั่งเศสของพระเจ้าเฮนรีที่ 4 คือ การปฏิรูปด้านเศรษฐกิจ บุคคลสำคัญที่ช่วยทำให้งานด้านนี้ดำเนินไปด้วยดี คือ ซูลี (Sully) และ ลัฟเฟอมาส์ (Laffemas) แต่ที่ปรึกษาทั้งสองของพระเจ้าเฮนรีที่ 4 มีความเห็นในการปรับปรุงด้านเศรษฐกิจแตกต่างกัน กล่าวคือ ซูลีมีความเห็นว่าการที่ฝรั่งเศสจะมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจได้ อยู่ที่การพัฒนาด้านเกษตรกรรม เศรษฐกิจจะต้องอยู่ในระบบพึ่งตัวเอง (self-sufficient) ในขณะที่ลัฟเฟอมาส์มีความเห็นว่าการจะเป็นมหาอำนาจทางด้านเศรษฐกิจ ฝรั่งเศสจะต้องเป็นประเทศอุตสาหกรรม มีการค้าที่เจริญกว้างขวาง ทว่าซูลีเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลมากกว่า ดังนั้นถึงแม้ว่าพระเจ้าเฮนรีที่ 4 จะทรงเห็นด้วยกับลัฟเฟอมาส์เหมือนกัน ทว่าอิทธิพลของซูลีก็ทำ

ให้ฝรั่งเศสยังคงมีลักษณะเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการทางเศรษฐกิจก็มีขึ้นทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

ด้านเกษตรกรรม มีการปรับปรุงด้านการคมนาคมให้ดีขึ้น นอกจากนี้การตัดถนนเพิ่มขึ้นแล้ว ที่สำคัญได้แก่การขุดคลองเชื่อมต่อกัน เช่น ขุดคลองเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำเซนและแม่น้ำลัว และขุดคลองเชื่อมระหว่างแม่น้ำลัวกับแม่น้ำโชน ซึ่งเส้นทางนี้จะไปออกทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และยังมีโครงการขุดคลองชื่อว่า บอร์โด-นาร์บอน (Bordeaux-Narbonne) เพื่อจะเปิดเส้นทางไปสู่มหาสมุทรแอตแลนติก ถึงแม้ว่าโครงการทั้งหมดจะไม่ได้ถูกลงไปในสมัยของ ชูลี แต่ชูลีก็วางแผนที่ดีไว้ให้แก่รัฐบาลรุ่นหลังของฝรั่งเศสต่อมา การพัฒนาด้านเกษตรกรรมมีผลลัพท์มาสู่การค้าด้วย ชูลีเห็นสัญญาค้าขายกับอังกฤษและตุรกี รวมทั้งมีนโยบายแสวงหาอาณานิคมถึงแม้ว่าจะไม่เอาจริงเอาจิ้งนั๊ก ตัวอย่างเช่น ได้มีการขยายตัวไปทางอเมริกาเหนือตั้งหลักแหล่งที่ควิเบครวมทั้งจับจองแคนาดาด้วย

ด้านการอุตสาหกรรม ถึงแม้ว่าชูลีจะเห็นว่ากรขยายตัวด้านอุตสาหกรรมจะเป็นการทำลายการเกษตรกรรม เพราะอุตสาหกรรมจะดึงแรงงานไปมาก แต่พระเจ้าเฮนรีที่ 4 ทรงเห็นด้วยกับลัฟเฟอมาส์ ว่าถ้าประเทศประกอบการอุตสาหกรรมได้เองบ้าง จะเป็นการตัดรายจ่ายของแผ่นดินลงไป อุตสาหกรรมชนิดแรกที่ได้รับการสนับสนุนคือ อุตสาหกรรมผ้าไหม หอการค้า (Chamber of Commerce) ได้ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1601 โดยมีลัฟเฟอมาส์เป็นผู้ผลักดัน สถาบันนี้จัดการเกี่ยวกับเรื่องแรงงาน ภาวะความเป็นอยู่ของกรรมกร ตรวจสอบสภาพสินค้า รวมทั้งวางแผนด้านการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมใหม่ ๆ เช่น อุตสาหกรรมแก้ว เหล็ก พรม ผ้าลินิน เป็นต้น ถึงเหตุการณ์จะมาถึงขั้นนี้ ชูลีก็ยังคงไม่เห็นด้วย ยังคงยืนยันว่าการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมจะมีผลทำลายเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งอาจจะเป็นด้วยการขัดขวางทางอ้อมของชูลี การอุตสาหกรรมของฝรั่งเศสจึงไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร

การบริหารการปกครอง ภายใต้การดำเนินการปกครองของพระเจ้าเฮนรีที่ 4 ประเทศฝรั่งเศสไม่มีการประชุมสภาทั่วไปเลยแม้แต่ครั้งเดียวพระองค์ใช้วิธีเลียงโดยประชุมสภาท้องถิ่นแทน

นโยบายต่างประเทศ นโยบายต่างประเทศของพระเจ้าเฮนรีที่ 4 จะเป็นไปเช่นเดียวกับสมัยอื่นๆ จุดมุ่งหมายปลายทางคือการทำลายอำนาจของราชวงศ์แฮปสเบิร์กในยุโรป⁴

สเปนจะต้องถูกขับไล่ออกจากฟลานเคอร์และอิตาลี โบฮีเมียและฮังการีจะต้องกลับมามีเสรีภาพ
เลือกอนาคตของตนเอง จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์จะต้องพ้นจากอิทธิพลของราชวงศ์แฮป-
สเบิร์ก คั้งนั้นจาก ค.ศ. 1598 เป็นต้นไป พระองค์ทรงเริ่มแผนการมหาพันธมิตรและเริ่มทำ
สงคราม ทำสงครามกับสเปนก่อนเป็นประเทศแรก ทั้งนี้เพราะการที่สเปนชอบอ้างสิทธิใน
บัลลังก์ฝรั่งเศสซึ่งมีผลทำให้เกิดการแตกแยกด้านการเมืองภายในประเทศ สงครามครั้งนี้ทำกัน
นานถึง 3 ปี โดยสมรภูมิล้วนใหญ่อยู่ในเบอร์กันดีและแควแวงส์ ในที่สุดได้ตกลงทำสัญญา
สงบศึกแวร์แวงส์ (Peace of Vervins) ในปี ค.ศ. 1598

มาถึง ค.ศ. 1602 ฝรั่งเศสทำสงครามกับชาวฮอลันดา เพราะมีความประสงค์จะทำให้ชาย
แดนทางแถบภูเขาแอลป์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และผลจากการรบครั้งนี้ฝรั่งเศสได้ดินแดนเพิ่ม คือ
เบรส และ บูโยย์ (Bresse and Bugey) ซึ่งเป็นดินแดนสามเหลี่ยมสำคัญที่แม่น้ำโรนและโชน
มาพบกัน หลังจากสงครามกับชาวฮอลันดาแล้ว พระองค์ทรงใช้นโยบายทางการทูตผูกมิตรกับกับ
ประเทศใกล้เคียง แต่เมื่อมาถึงปี ค.ศ. 1609 ได้เกิดกรณีพิพาทกับการสืบราชสมบัติในแคว้น
คลีฟและจูลิค (Cleves & Julich) และแคว้นเล็กอีก 3 แคว้น คือ มาร์ค (Mark) แบร์กและ
โคโลญ ถึงแม้ว่าดินแดนดังกล่าวจะไม่ใหญ่โตอะไร แต่สำคัญในแง่ของจุดยุทธศาสตร์ ดิน
แดนดังกล่าวตั้งอยู่ตรงมุมทางที่มหาอำนาจคู่แข่งต่าง ๆ มาพบกัน คือ ฝรั่งเศส ดัชท์ (ของ
สเปน) สหสาธารณรัฐเนเธอร์แลนด์ แบรินเดนเบิร์ก และจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ใครที่
ตามทีครอบครองดินแดนผืนนี้อาจจะปิดหรือเปิดการคมนาคมในแม่น้ำไรน์ได้ตามใจชอบ
และยังอาจปิดกั้นการติดต่อระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมันตอนเหนือสเปนกับเฟลมมิง (Flemming)
อันเป็นดินแดนในปกครองของสเปนได้ คั้งนั้นฝรั่งเศสจึงพร้อมที่จะทำสงคราม ในปี ค.ศ.
1600 แผนการที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ แผนการณั้ด้านอิตาลี ซึ่งพระเจ้าเฮนรี่ที่ 4 มีแผน
จะตั้งรัฐกันชนขึ้นคืออาณาจักรปีเอมอนต์ ซึ่งจะมีผลทำให้พระองค์แผ่อิทธิพลเข้าสู่อิตาลีได้
โดยง่าย นอกจากนั้นก็ยังมีสงครามปลื้กย่อยอื่น ๆ เช่นสงครามกับฟลานเคอร์ส เพื่อจะให้มิ
ผลกระทบต่อการเมืองในเยอรมนีเป็นการตัดกำลังแฮปส์เบิร์ก

รวมความแล้ว พระเจ้าเฮนรี่ที่ 4 แห่งราชวงศ์บูร์บองต้องการสร้างฝรั่งเศสให้มั่นคง
และยิ่งใหญ่ แต่แผนการณั้ของพระองค์ยังไม่ทันสัมฤทธิ์ผลตามที่พระองค์ต้องการ พระองค์
มาคว่นสวรรคตลงเสียก่อนในวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 1610 ขณะที่พระองค์เสด็จไปเยี่ยมชวลี
พระองค์ถูกคนร้ายชั่งคลังในนิยายคาทอลิกแทงจนสิ้นชีวิต

พระเจ้าหลุยส์ที่ 13

สมัยผู้สำเร็จราชการ พระเจ้าเฮนรีที่ 4 สิ้นพระชนม์โดยทิ้งรัชทายาทพระชนม์เพียง 10 พรรษาไว้เบื้องหลัง ฝรั่งเศสจึงมีผู้สำเร็จราชการปกครองประเทศอีกครั้งหนึ่ง พระนางมารี เดอ เมดิชี (Marie de Medici ค.ศ. 1573 - 1642) พระมารดาขององค์รัชทายาทเป็นผู้ได้รับตำแหน่งดังกล่าว พระนางมีการติดต่ออย่างใกล้ชิดกับเอกอัครราชทูตของสเปน ในเวลาไม่นานนักนโยบายต่างประเทศของพระเจ้าเฮนรีที่ 4 ก็ถูกเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง นอกจากจะทำการสงบศึกกับสเปนแล้ว ใน ค.ศ. 1612 ยังได้มีการอภิเษกสมรสระหว่างพระเจ้าหลุยส์เยาวกษัตริย์ของฝรั่งเศสกับพระนางแอนน์แห่งออสเตรียซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าฟิลิปที่ 3 ของสเปน และคู่สมรสอีกคู่หนึ่งคือเจ้าหญิงเอลิซาเบ็ธพระราชธิดาของพระเจ้าเฮนรีที่ 4 กับองค์รัชทายาทราชบัลลังก์ สเปน ตลอดเวลาที่พระนางมารีทรงอยู่ในอำนาจ บรรดาขุนนางได้กลับเข้ามามีอำนาจในท้องถิ่นต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง

สถานการณ์คลังของฝรั่งเศสไม่คึกคักในสมัยนี้ เนื่องจากราชสำนักมีรายจ่ายฟุ่มเฟือยสูง ในที่สุดสถานการณ์ด้านการเงินเข้าสู่ความยุ่งยาก ซึ่งทำให้พระนางมารี เดอ เมดิชี ผู้สำเร็จราชการต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อปลดเปลื้องหนี้สิน รวมทั้งจะหาเงินมาใช้จ่ายด้วย ในที่สุดพระนางจำต้องเรียกประชุมสภาทั่วไปขึ้นในปี ค.ศ. 1614 แต่ว่าการประชุมครั้งนี้ก่อให้เกิดความแตกแยกเพิ่มขึ้นระหว่างขุนนางและชนชั้นกลาง ขุนนางได้ยื่นข้อเสนอให้ยกเลิกการซื้อขายตำแหน่งในทางราชการด้วยต้องการกีดกันพวกชนชั้นธรรมดาหรือชนชั้นกลาง ขุนนางเหล่านี้อ้างว่าตำแหน่งความรับผิดชอบการทหาร การวางนโยบาย และการปกครองประเทศนั้นเป็นหน้าที่ของพวกขุนนางอยู่แล้วโดยธรรมชาติ พวกชนชั้นที่สามได้ตอบโต้โดยการเรียกร้องให้ลดเงินเบี้ยบำนาญและเงินช่วยเหลืออื่น ๆ ลง ดังนั้นการประชุมของสภาทั่วไปในปี ค.ศ. 1614 จึงจบลงด้วยการขัดแย้งระหว่างชนชั้น การประชุมของสภาทั่วไปครั้งนี้นับเป็นครั้งสุดท้ายก่อนเรียกประชุมอีกครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. 1789

สมัยริเชอลิเออ เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 ทรงมีพระชนมายุสูงขึ้นก็ทรงพยายามกันพระราชมารดาออกไปจากการบริหารประเทศพระองค์ทรงรู้ว่าประเทศกำลังต้องการผู้บริหารงานที่มีความสามารถอย่างแท้จริง ฝรั่งเศสกำลังก้าวเข้าสู่ความยุ่งยากทางการเมืองระหว่างประเทศ

สงครามสามสิบปีกำลังจะเริ่มขึ้น และในตอนต้นของปี ค.ศ. 1620 สงครามศาสนาที่กำลังจะก่อตัวขึ้นทางตอนใต้ของประเทศ พวกฮิวเกอโนต์เป็นกบฏต่อต้านรัฐบาลของพระองค์ พระเจ้าหลุยส์ที่ 13 จึงมีความต้องการรัฐบุรุษที่เข้มแข็งอย่างรีบด่วน

สังฆราชริเชอลิเออ (ค.ศ. 1585 - 1642) เข้ารับตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีในปี ค.ศ. 1624 และได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลไปจนถึงชีวิต ริเชอลิเออเข้ารับตำแหน่งเสนาบดีในปีที่ทุกคนคาดว่า ฝรั่งเศสจะเข้าสู่ยุคสงครามศาสนา แต่ผลปรากฏว่า 18 ปี ภายใต้การดำเนินงานของริเชอลิเออเป็นระยะแห่งความยิ่งใหญ่ระยะหนึ่งในประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ท่านผู้นี้จะเป็นผู้วางโครงการต่าง ๆ ที่ฝรั่งเศสจะรับไปดำเนินการต่อไปอีกประมาณ 150 ปี และริเชอลิเอออีกเช่นเดียวกันได้เป็นผู้ก่อตั้งสิ่งที่เรียกว่าระบบเก่า (The Ancient Régime) ซึ่งเป็นระบบสังคมและการเมืองสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และ 15 และอยู่มาจนถึงสมัยการปฏิวัติใหญ่ ปี ค.ศ. 1789 ริเชอลิเออไม่ใช่คนหัวสมัยใหม่ เขายึดถือในทฤษฎีการเมืองแบบเก่าของคริสต์ศตวรรษที่ 16 กล่าวคือ มีความเป็นว่าผู้ปกครองควรจะมีลักษณะเช่นที่มาเคียเวลลีว่าคไว์ในหนังสือ *The Prince* ริเชอลิเออเชื่อว่าถ้ารัฐบุรุษมีความล้มเหลว ไม่เข้มแข็งหรือมีความเมตตาจะต้องประสบชะตากรรมในวันหนึ่ง ความพิศชอบชั่วดีในแง่ศีลธรรมใช้ควบคุมตัวบุคคลได้แต่จะนำมาใช้กับรัฐไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสภาพของประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ริเชอลิเออเห็นว่าบรรดาขุนนางมีอำนาจมากเกินไป รัฐบาลที่เข้มแข็งเด็ดขาดเท่านั้นที่สามารถยับยั้งความหายนะที่จะเกิดขึ้นได้

สังฆราชริเชอลิเออ

มีผู้ไม่พอใจการใช้อำนาจของริเชอลิเออไม่น้อย ในที่สุดเกิดการวางแผนลอบฆ่าริเชอลิเออในปี ค.ศ. 1626 โดยมีกาสตอง (Gaston) แห่งออร์องส์ พระอนุชาของพระเจ้าหลุยส์เป็นหัวหน้าใหญ่ แผนการดังกล่าวถูกริเชอลิเออจับได้เสียก่อน ทว่าผู้เกี่ยวข้องในแผนการส่วนใหญ่มีอำนาจมากเกินไปกว่าที่ริเชอลิเออจะเข้าไปจัดการได้ แต่ริเชอลิเออสมกับเป็นรัฐบุรุษที่ยิ่งใหญ่ผู้ว่าจะใช้แพะรับบาปได้ในกรณีใด ดังนั้นจึงมีผู้ถูกลงโทษประหารชีวิตจนได้ ผู้เกี่ยวข้องคนหนึ่งชื่อ ชาเลส์ (Chalais) ถูกสั่งประหารชีวิตในฐานะผู้บงการ แผนการลอบสังหารในครั้งนี้จึงมีชื่อว่า “Chalais Conspiracy” การถูกประหารชีวิตของชาเลส์ในครั้งนี้มีผลทำให้อำนาจของริเชอลิเออแข็งแกร่งเพิ่มขึ้น แต่ในราชสำนักก็ยังมีผู้เกลียดชังริเชอลิเอออยู่อีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระนางมารี เดอ เมดิชี ดังนั้นจึงมีการกบฏขึ้นอีกหลายครั้งภายในความรู้เห็นของพระนาง แต่ริเชอลิเออก็สามารถกำจัดได้ทุกครั้งเช่นกัน

นโยบายการปกครองประเทศของริเชอลิเออ ความมุ่งหมายอันเดียวของริเชอลิเออคือ ต้องการให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจ และจะไม่ยอมให้สิ่งใด ๆ มาเป็นอุปสรรคต่อผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นอันขาดดังนั้นกล่าวโดยสรุปนโยบายของริเชอลิเออมี 2 ประการ ประการที่หนึ่ง เรื่องกิจการภายใน ริเชอลิเออต้องการรัฐบาลกลางที่เข้มแข็ง ต้องการทำลายอิสรภาพของพวกชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ และนำกลุ่มคนเหล่านั้นให้มาอยู่ใต้อำนาจของพระมหากษัตริย์โดยเด็ดขาด ประการที่สอง เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศ ต้องการเกียรติยศชื่อเสียงนโยบายมุ่งไปในทางรุกรานเพื่อจะได้ทำให้ฝรั่งเศสกลายเป็นประเทศยิ่งใหญ่ในยุโรป

นโยบายภายใน เพื่อจะให้เป็นที่ไปตามที่ริเชอลิเออวางแผนไว้ ริเชอลิเออจึงมีนโยบาย 5 ประการ ตามลักษณะของการเกี่ยวข้องกับเรื่อง คือ ฮิวเกอโนท์ ศาสนจักร ขุนนาง สถาปนามองค์และการปกครองส่วนท้องถิ่น ประการสุดท้ายเกี่ยวกับเรื่องหนังสือพิมพ์ และการแสดงความคิดเห็นของประชาชน

ฮิวเกอโนท์ เมื่อเข้ามาสู่อำนาจ ริเชอลิเออก็ได้สำนึกถึงความมีอำนาจอิสระของพวกฮิวเกอโนท์ ริเชอลิเออไม่พอใจที่พวกฮิวเกอโนท์ได้สร้างสหพันธรัฐขึ้นภายในรัฐ (a federative republic within the state) ทั้งนี้เป็นเพราะหลังจากสิ้นพระเจ้าเฮนรีที่ 4 แล้ว ทั้งฝ่ายคาทอลิกและฮิวเกอโนท์มิได้ปฏิบัติตามข้อตกลงแห่งเมืองนังส์อย่างเคร่งครัด พวกคาทอลิกซึ่งเป็นข้างมากฉวยโอกาสใช้อำนาจประหารพวกโปรเตสแตนต์ทางอ้อม ส่วนพวกฮิวเกอโนท์ซึ่งมีอยู่

น้อยก็ใช้การประชุมทางศาสนา และเมืองที่ได้มาเป็นแหล่งสะสมกำลัง และริเชอลิเออค้นพบว่า การสะสมกำลังดังกล่าวมิได้เตรียมเพื่อต่อสู้คาทอลิกอย่างเดียว แต่อาจใช้ต่อต้านอำนาจของพระมหากษัตริย์ด้วย พวกฮิวเกอโนท์มีการติดต่ออย่างลับ ๆ กับอังกฤษ และกับพวกเยอรมันโปรเตสแตนต์ซึ่งกำลังก่อการกบฏต่อองค์จักรพรรดิ ริเชอลิเออมีความเป็นกลางในเรื่องความแตกต่างด้านศาสนา แต่จะไม่ยอมให้มีการแตกต่างด้านการเมือง จึงได้พยายามกดดันตัดทอนอำนาจทางการเมืองของพวกโปรเตสแตนต์ เพราะถือว่าถ้าปล่อยไปจะเป็นการคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐ ดังนั้นเมื่อเกิดการกบฏขึ้นอีกครั้งหนึ่งในเดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1627 ที่เมืองลาโรแชล โดยดยุคแห่งบักกิงแฮมเข้าร่วมด้วย ริเชอลิเออจึงปราบอย่างรุนแรง ได้ทำลายป้อมปราการทุกแห่งในลาโรแชล เมื่อศูนย์กลางของพวกฮิวเกอโนท์ถูกทำลายลง ขบวนการฮิวเกอโนท์จึงเริ่มสลายตัวการกบฏครั้งสุดท้ายของพวกฮิวเกอโนท์เกิดขึ้นที่เมืองลองดอค (Languedec) หลังจากปราบปรามการกบฏเสร็จสิ้นลงได้มีการเซ็นสัญญาสันติภาพอแลส (Peace of Alais) ในปี ค.ศ. 1629 ซึ่งถือว่าเป็นการประนีประนอมทางศาสนาอีกครั้งหนึ่ง พระมหากษัตริย์ทรงออกประกาศ “การอภัยโทษแห่งอแลส” (Grace of Alais) เป็นคำประกาศสิทธิที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่ราษฎรที่กบฏและทำไม่สำเร็จ กล่าวคือ โปรดเกล้าฯ ให้พวกฮิวเกอโนท์ทั้งหลายนับถือศาสนาของตนได้เต็มที่ และได้สิทธิของพลเมืองเท่าเทียมกับพวกคาทอลิกแต่ไม่ยอมให้มีการประชุมทางศาสนา หรือมีเมืองป้อมปราการของตนเองอย่างแต่ก่อน

ศาสนจักร (Church)

สำหรับริเชอลิเออ วัดเป็นสถาบันที่คงไว้ซึ่งศีลธรรม ความเคารพเชื่อฟังและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ศาสนาเป็นสิ่งที่จะทำให้สังคมผูกพัน ไม่ใช่ประสบการณ์ทางด้านจิตวิญญาณแต่เพียงอย่างเดียว สำหรับศาสนาของรัฐ บรรดาบิชอปจะต้องรับรู้ว่าคนเป็นผู้รับใช้รัฐ ด้วยเหตุนี้ในการเลือกตั้งผู้จะมาดำรงตำแหน่งสูงๆ ทางด้านศาสนาจึงอยู่ในความเอาใจใส่ของริเชอลิเออนอกจากนั้นการประชุมทางศาสนาจะถูกรัฐบาลแทรกแซงตลอดเวลาและด้วยนโยบายเช่นนี้จึงเป็นการแน่นอนว่าริเชอลิเออจะต้องมีเรื่องขัดแย้งกับทางกรุงโรมโดยเสมอมา

ขุนนาง นโยบายเกี่ยวกับขุนนางของริเชอริเออมีดังนี้ ริเชอลิเออมีความปรารถนาจะกำจัดอำนาจของขุนนางจึงพยายามกำจัดเรื่องการผูกขาดในตำแหน่งทางการเมืองและทางศาสนา โดยใช้วิธีป้องกันมิให้มีการสืบตำแหน่งต่อเนื่องกันภายในตระกูล อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ริเชอลิเออทำได้ไม่เด็ดขาดเหมือนกับที่ปราบพวกฮิวเกอโนท์ เพราะอุปสรรคต่าง ๆ อยู่ใน

ราชสำนักเอง มีผู้มีอิทธิพลหลายท่านคอยขัดขวางไว้ เช่น กาสตองแห่งอริยองส์ (พระอนุชาของพระเจ้าหลุยส์ที่ 13) พระราชินีแอนน์ และยังพระราชมารคามารี เคอ เมดิชี แคริเซอลิเอก็พยายามปราบอย่างสุดกำลัง ถึงจะไม่เด็ดขาดแต่ก็ทำลายอำนาจพวกขุนนางลงไปมาก

สถาปนามองด์แห่งปารีสและสภาท้องถิ่น ในฝรั่งเศสมีสถาปนามองด์ทั้งหมด 12 แห่ง แต่มีเพียงแห่งเดียวที่มีบทบาทมาก คือ สถาปนามองด์แห่งปารีส สถาปนามองด์นี้เดิมที คือ ศาลสูงสุดของแต่ละมณฑล แต่ในสมัยต่อมาโดยเฉพาะปาลมอนด์แห่งปารีสได้พยายามจะขยายอำนาจหน้าที่ของตนได้มีหน้าที่ฉบับที่กษัตริย์พระราชกฤษฎีกา แม้ว่าพระมหากษัตริย์จะยังคงเป็นผู้ทรงออกกฎหมาย แต่ขบวนการฉบับที่กษัตริย์พระราชกฤษฎีกาทำให้ปาลมอนด์มีโอกาที่จะยื่นฎีกาเพื่อขอเปลี่ยนแปลงพระราชกฤษฎีกาได้ และต่อมาได้พยายามแสดงให้เห็นว่าเป็นสถาบันที่จะเป็นผู้ให้ความเห็นชอบในการที่กษัตริย์ฝรั่งเศสจะออกพระราชโองการหรือพระราชกำหนดต่าง ๆ พระเจ้าเฮนรี่ที่ 4 และฟรานซิสที่ 1 ได้คัดสิทธิวิได้กฎหมายของสถาปนามองด์ไปครึ่งหนึ่งแล้ว มาถึง ค.ศ. 1632 ริเซอลิเอจำกัดอำนาจอุทธรณ์พระราชกฤษฎีกาลงไปอีก และถึงกับประกาศยกเลิกสิทธินี้ไปเลยในปี ค.ศ. 1641 แต่สำหรับในด้านสภาท้องถิ่นกล่าวได้ว่าริเซอลิเอทำการแทบจะไม่ประสบความสำเร็จเลย อิทธิพลของขุนนางยังมีอยู่โดยทั่วไป

การหนังสือพิมพ์และการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ก็เช่นเดียวกับการ ปกครองระบบเผด็จการ โดยทั่วไปรัฐบาลได้เข้าควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างใกล้ชิด นอกจากนั้นยังมีการสั่งให้นักเขียนเขียนเรื่องสนับสนุนรัฐบาลอีกด้วย

นโยบายด้านการเงิน วิธีการประหยัดแบบของซูลีถูกทอดทิ้งไป สมัยของริเซอลิเอมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นถึง 4 เท่า รายจ่ายที่สำคัญในสมัยนี้ คือ การขยายกองทัพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพเรือ มีการเก็บภาษีเพิ่มขึ้นเมื่อฝรั่งเศสเข้าสงครามสามสิบปี ในปี ค.ศ. 1635 ริเซอลิเอสั่งเพิ่มอัตราภาษีขึ้นเป็น 2 เท่า และถ้ามีการกบฏเพื่อต่อต้านการเก็บภาษี ริเซอลิเอจะทำการปราบปรามอย่างรุนแรง

นโยบายต่างประเทศ ลักษณะของนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสก็เช่นเดียวกับของอังกฤษโดยถูกบงการจากสภาพภูมิศาสตร์ ฝรั่งเศสอยู่บนผืนแผ่นดินใหญ่ติดกับสเปนทางด้านล่าง ส่วนด้านตะวันออกติดกับอิตาลีและเขตของอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ฉะนั้นจึงมีเพื่อนบ้านที่เรียกว่าน่าเป็นอันตราย ด้านสเปนยังพอมีความปลอดภัยเพราะมีภูเขาเป็นพรมแดน

ธรรมชาติช่วยกันศัตรูเอาไว้ ทว่าชายแดนที่ติดต่อกับอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์มีเฉพาะเพียง 2 จุดเท่านั้น คือที่โวซและอาร์เดน (Voages and Ardenns) ที่ลำบากกับศัตรูที่จะบุกเข้าไปในฝรั่งเศส นอกจากนั้นยังมีลักษณะเปิดโล่งตรงไปปารีสทั้งสิ้น และการจะป้องกันขอบบพร่องด้านนี้จึงมี 2 วิธี วิธีแรกเลื่อนชายแดนให้ไกลออกไปให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และจัดการทำป้อมปราการให้แข็งแรง วิธีที่สอง พยายามทำให้ศัตรูอ่อนกำลังหรือแตกแยกกัน ซึ่งฝรั่งเศสก็พยายามทำแล้วทั้งสองวิธี จากรัชสมัยของพระเจ้าฟรานซิสที่ 1 จนถึงสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้พยายามจะเลื่อนชายแดนทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือไปจนถึง “พรมแดนธรรมชาติ” ของประเทศคือแม่น้ำไรน์และแม่น้ำเชลคท์ และพยายามยุบให้ชาติต่างๆ ในยุโรปตอนกลางผิใจกัน เพื่อที่จะได้ไม่มีผู้ใดเข้มแข็งพอที่จะโจมตีฝรั่งเศส และสมัยของริเชอลิเออเป็นสมัยแรกและเป็นคนที่สำคัญที่สุดที่เคยให้เห็นจุดประสงค์ทั้งสองอย่างเด่นชัด

เมื่อริเชอลิเออขึ้นมาควบคุมการปกครองฝรั่งเศส สมาชิกราชวงศ์แฮปสเบิร์กได้ครอบครองดินแดนล้อมรอบฝรั่งเศสไปหมด ทั้งในสเปน ออสเตรีย เนเธอร์แลนด์ และจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ราชวงศ์แฮปสเบิร์กมีสาขาสำคัญ 2 สาขา คือ สาขาออสเตรีย ซึ่งกำลังขยายอำนาจอยู่ในดินแดนหุบรัฐเยอรมัน และสาขาสเปน ซึ่งมีอำนาจอยู่แถบใต้ของฝรั่งเศส ได้แก่ อิตาลีตอนเหนือในเบอร์กันดี และยังมีอำนาจอยู่ในลอเรนซ์และเนเธอร์แลนด์ เท่ากับว่ากองทัพของแฮปสเบิร์กล้อมรอบฝรั่งเศสอยู่แล้วเพราะฉะนั้นริเชอลิเออจึงถือว่าราชวงศ์แฮปสเบิร์กเป็น “ศัตรูธรรมชาติ” ของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสเข้าพิ้วพันในสงครามสามสิบปี นอกจากว่าจะเป็นการทดลองความเข้มแข็งของกองทัพฝรั่งเศสแล้ว ก็เพื่อสนองนโยบายการป้องกันตัวเอง โดยจะทำให้ดินแดนในหุบรัฐเยอรมันอ่อนแอลง ริเชอลิเออเข้าช่วยเหลือพระเจ้ากุสตาฟส อโดลฟุส (Gugtavus Adolphus) แห่งสวีเดนทางด้านการเงินตามสัญญามาร์วัลด์ (Marwald) ค.ศ. 1630 เพื่อให้กษัตริย์สวีเดนเพิ่มกองทัพหรือลดกำลังทัพตามที่ริเชอลิเออต้องการ เพื่อจะยึดมือของกษัตริย์สวีเดนเข้ารบในสงครามสามสิบปีเพื่อให้เยอรมันอ่อนแอลง และหลังจากการสิ้นพระชนม์ของกษัตริย์สวีเดนในปี ค.ศ. 1632 ริเชอลิเออก็ได้ก่อตั้งสันนิบาต สวีดิช-เยอรมัน (Swedish-German League) เพื่อต่อต้านจักรพรรดิ ทว่าก็ยังไม่สามารถสกัดอำนาจของจักรพรรดิอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ได้ ในที่สุดริเชอลิเออก็แสดงท่าทีออกมาอย่างเปิดเผย โดยประกาศสงครามต่อต้านสเปนในปี ค.ศ. 1635 ได้ส่งกองทัพเข้าโจมตีทางตอนเหนือของอิตาลี เขตไรน์แลนด์และเนเธอร์แลนด์ แม้วริเชอลิเออจะเตรียมตัวพร้อมที่จะทำสงคราม กองทัพของ

สเปนยังสามารถเข้ายึดปิคาร์ดีและเกือบจะเข้าถึงปารีสได้ แต่ริเชอลิเออยังโชคดีที่เกิดการร่วนวายขึ้นที่ปอร์ตุเกสและแคททาโลเนีย สเปนจำต้องถอนทหารกลับไปบ้าง และริเชอลิเออควานสิ้นชีวิตไปเสียก่อนจะได้เห็นฝรั่งเศสเข้ายึดโรครัว (Rocroi) ในปี ค.ศ. 1643 ซึ่งจะเป็นจุดแรกที่ทำให้แฮปสเบิร์กเสื่อมอำนาจ อย่างไรก็ตามการกระทำของริเชอลิเออก็เป็นพื้นฐานให้ราชวงศ์แฮปสเบิร์กพ่ายแพ้ที่เวสต์ฟาเลีย (Westphalia) ในปี ค.ศ. 1648

ตั้งพระราชริเชอลิเออถึงแก่กรรมวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ. 1642 และเพียงปีรุ่งขึ้นพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 ก็สิ้นพระชนม์ไปด้วยอีกพระองค์หนึ่งในวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1643

การปกครองของสังฆราชมาซารินภายใต้รัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14

พระเจ้าหลุยส์ที่ 13 ทรงทิ้งรัชทายาทที่มีพระชนม์เพียง 5 พรรษาไว้เบื้องหลัง ดังนั้นพระราชินีแอนน์ (ค.ศ. 1601 - 1666) พระราชมารดาของกษัตริย์พระองค์ใหม่จึงเข้ารับตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ พระนางแอนน์เป็นเจ้าหญิงของราชวงศ์แฮปสเบิร์ก เป็นบุคคลที่ไม่เป็นที่นิยมนักในฝรั่งเศส พระนางได้ทรงแต่งตั้งชาวอิตาเลียนชื่อ มาซาริน (Guilio Mazarin ค.ศ. 1602 - 1661) ขึ้นเป็นอัครเสนาบดีดำเนินการปกครองประเทศ

มาซารินดำเนินรอยตามนโยบายของริเชอลิเออทุกอย่างรวมทั้งพยายามฝึกฝนให้วุกษัตริย์ดำเนินรอยตามด้วย ในปีแรก ๆ ของการบริหารประเทศ มาซารินนำฝรั่งเศสเข้าพัวพันกับสงครามต่อต้านสเปนและจักรพรรดิ แต่สงครามมีราคาแพงมากจนต้องประสบความยุ่งยากทางการเงิน มาซารินหาเงินมาใช้จ่ายในสงครามโดยวิธีตั้งตำแหน่งทางราชการใหม่ ๆ ขึ้นและขายตำแหน่งนั้นออกไป และรวมถึงการเพิ่มภาษีอากรด้วย แต่โชคร้ายตั้งแต่ปี ค.ศ. 1640 แล้ว ฝรั่งเศสประสบปัญหาด้านกลสิกรรม ชาวนายากจน อคหยาจก ต้องสูญเสียที่ดิน จนในที่สุดเกิดเป็นการกบฏขึ้นในปี ค.ศ. 1648 ชื่อว่า “กบฏฟรอนด์” (Fronde ค.ศ. 1648 - 1653)

กบฏฟรอนด์เป็นสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. 1648 - 1653 เหตุเกิดขึ้นในเดือนมกราคม ค.ศ. 1648 เมื่อผู้สำเร็จราชการได้ออกคำสั่งให้สภาปาลมองค์ผ่านกฎหมายเกี่ยวกับการเงินหลายฉบับด้วยกัน วันที่ 13 พฤษภาคม ในปีเดียวกัน บรรดาผู้นำหลายท่านในสภาปาลมองค์ได้มีการเรียกประชุมเพื่อต่อต้านการกระทำของรัฐบาล ผู้สำเร็จราชการได้ประนีประนอมโดยการเลื่อนการเก็บภาษีเงินปีออกไปชั่วคราวหนึ่ง และพร้อมทั้งยกเลิกภาษีโปแลท ซึ่งพวกขุนนางไม่พอใจมากออกเสีย ทว่าสภาปาลมองค์ยังดำเนินการจะต่อต้าน

รัฐบาลอีก ในครั้งนี้รัฐบาลได้ออกคำสั่งให้จัดการกับบรรดาสมาชิกเหล่านั้น สมาชิกระดับหัวหน้าหลายคนถูกจับในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1648 และนั่นคือจุดเริ่มต้นของกบฏฟรอนด์ กบฏฟรอนด์เกิดขึ้น 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นกบฏฟรอนด์ของสภาปาลมอนด์ และกบฏฟรอนด์ครั้งที่สองเป็นของพวกขุนนางซึ่งเป็นระยะของสงครามกลางเมือง

พวกกบฏฟรอนด์ครั้งที่หนึ่งเรียกร็องเกี่ยวกับการประกันเสรีภาพส่วนบุคคล เรียกร็องให้ยกเลิกระบบข้าหลวงตรวจการ ในด้านการเงินขอให้ยกเลิกสิทธิพิเศษในการผูกขาดสินค้าขอให้รัฐบาลสั่งห้ามการส่งสินค้าฟุ่มเฟือยจากต่างประเทศ ให้ลดภาษีประเภทใดก็ได้ ไม่ให้มีการเก็บภาษีโดยไม่สมควร และการเก็บภาษีจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาปาลมอนด์ก่อน มาซารินและพระราชินีแอนน์พยายามหยุดยั้งสถานการณ์ที่อาจจะรุนแรงขึ้น ได้มีการเปิดการเจรจา รัฐบาลหลีกเลี่ยงข้อเรียกร็องเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล โดยหันเหความสนใจมาอยู่ที่เรื่องภาษีแต่อย่างเดียว โดยสัญญาว่าจะมีการพิจารณาเกี่ยวกับอัตราภาษีใหม่ในอนาคต สถานการณ์จึงดูเหมือนจะดีขึ้น ทว่า 2 เดือนต่อมามาซารินได้เปลี่ยนท่าที กลับสั่งจัดการกับพวกฟรอนด์ชั้นหัวหน้า การจลาจลจึงเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งที่ฝ่ายราชสำนักไม่อาจจะต่อต้านได้ ฝ่ายกบฏเสนอข้อเรียกร็องอีกในวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1648 ซึ่งเท่ากับเป็นชัยชนะที่สมบูรณ์ของสภาปาลมอนด์ ทว่าพอดีมีการเซ็นสัญญาสงบศึกเวสฟาเลีย กองทัพของฝรั่งเศสภายใต้กองบังคับบัญชาของกองเคเดินทางกลับประเทศ การสู้รบจึงเกิดขึ้นอีกในปลายเดือนมกราคม ค.ศ. 1649 การสู้รบขยายตัวออกไปตามมณฑลต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในที่สุดสภาปาลมอนด์ขอเจรจากับฝ่ายรัฐบาล กบฏฟรอนด์ครั้งแรกจึงยุติลงในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1649

กองเคมิไซจะช่วยฝ่ายรัฐบาลโดยไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน และก็เป็นการเข้าใจผิดที่คิดว่าการที่มาซารินยอมเจรจaprณีประนีประนอมกับฝ่ายตรงข้ามเป็นการแสดงความอ่อนแอ กองเคมิไซได้เข้ายึดอำนาจ จึงเป็นการแสดงให้เห็นเด่นชัดว่าศัตรูที่แท้จริงของกษัตริย์มิใช่สภาปาลมอนด์ แต่เป็นพวกขุนนางทรงศักดิ์นั่นเอง วันที่ 18 มกราคม ค.ศ. 1650 มาซารินสั่งจับกุมพวกขุนนางทรงศักดิ์ระดับหัวหน้า เพราะฉะนั้นการกบฏฟรอนด์จึงเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งขอบเขตของสงครามกลางเมืองร้ายแรงและขยายขอบเขตมากกว่าครั้งแรก นอกจากนั้นพวกกบฏยังได้รับกำลังสนับสนุนจากสเปน ต้นเดือนกุมภาพันธ์มาซารินจำต้องหลบหนีออกจากฝรั่งเศส ส่วนพระราชินีแอนน์และพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ตกเป็นเชลยของพวกกบฏ โดยความช่วยเหลือของสภาปาลมอนด์และพวกชนชั้นกลางในที่สุดเดือนธันวาคม ค.ศ. 1651 มาซารินสามารถกลับเข้า

มาปารีสได้ และในปี ค.ศ. 1653 เหตุการณ์ทุกอย่างก็เข้าสู่สภาพปรกติ ทว่าเหตุการณ์ครั้งนี้ส่งอิทธิพลอย่างมากต่อยุวกษัตริย์ ทำให้พระองค์ไม่ไว้ใจชาวปารีส พระองค์จึงสร้างพระราชวังแวร์ซายขึ้น เพื่อเป็นที่ทำงานของคณะรัฐบาลขององค์พระมหากษัตริย์

กบฏพระองค์ได้ชื่อว่าเป็นการปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ (Glory Revolution) ของฝรั่งเศสในแง่ที่ว่าได้หลีกเลี่ยงการนองเลือดและเพราะจุดมุ่งหมายของการก่อกบฏในครั้งแรกก็มีข้อเสนอสำคัญ นั่นคือ เสรีภาพส่วนบุคคลภายใต้กฎหมาย ทั้งในด้านศาสนาและการเมือง ทว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมิได้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย การกบฏเปลี่ยนรูปมาเป็นสงครามชิงอำนาจ โดยประชาชนเป็นผู้ได้รับเคราะห์กรรมและเป็นการวางพื้นฐานให้การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 พระองค์ไม่ทรงล้มการหลบหนีของพระองค์จากปารีสในฤดูหนาวปี ค.ศ. 1648 - 1649 และมีชีวิตแบบผู้ถูกเนรเทศในชนบทระหว่างพระชนม์ 11-13 พรรษา พระองค์ไม่ลืมพวกปาลมอนด์ที่ทะเลเอเธียน พวกชนชั้นสูงที่วางแผนการร้ายประชาชนปารีสที่ทรยศ พระองค์จะเริ่มสะสมอำนาจและคิดว่าวิธีจะแก้ไขเหตุการณ์ร้ายเบบนั้นได้มีวิธีเดียว คือการใช้การปกครองแบบอำนาจเด็ดขาดที่สุด

พระเจ้าหลุยส์ที่ 14

ภายหลังการสิ้นชีวิตของมาซาริน ในปี ค.ศ. 1661 พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. 1643 - 1715) ก็เริ่มทำการปกครองประเทศด้วยพระองค์เอง รัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ฝรั่งเศสจะเข้าสู่ยุคที่เจริญรุ่งเรืองมากที่สุด ไม่มีกลุ่มการเมืองหัวรุนแรงกลุ่มใดจะมาเปลี่ยนแปลงความประสงค์ของพระองค์ได้ ชนชั้นอภิสิทธิ์หรือชนชั้นสูงอยู่ภายใต้คำสั่งของพระมหากษัตริย์อย่างสิ้นเชิง กองทัพของพระเจ้าหลุยส์และความร่ำรวยของฝรั่งเศสจัดว่าเป็นหนึ่งของยุโรป ฝรั่งเศสเพียงจะเอาชนะสเปนได้ หมู่รัฐเยอรมันก็แบ่งแยกและอ่อนแอ อังกฤษมีเรื่องวุ่นวายภายในประเทศ ดัชท์ก็ไม่มีกำลังทหารที่เข้มแข็งพอ ดังนั้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงไม่มีใครพอจะมาท้าทายอำนาจของฝรั่งเศสได้ พระเจ้าหลุยส์มีพระชนม์เพียง 22 ปี ในปี ค.ศ. 1661 แต่ในรัชสมัยของพระองค์ซึ่งกินเวลานาน 54 ปี พระองค์กลายเป็นผู้วางรูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช และทำให้ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่น่าเกรงขามโดยทั่วไปในยุโรป ถึงแม้ว่าเมื่อสิ้นสมัยของพระองค์จะทำให้เกิดปัญหากับฝรั่งเศสทั้งภายในและ

ภายนอกประเทศ แต่ในระยะเวลา ค.ศ. 1661 - 1688 ก็เรียกได้ว่าพระองค์ทรงเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ของยุโรป

พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงได้รับสมญานามว่า “The Sun King” ผลงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 คือ การวางโครงสร้างระบบ “เทวสิทธิ์” ของกษัตริย์ (divine-right monarch) พระองค์ทรงเชื่อเหมือนกับคนทั่ว ๆ ไปในสมัยนั้นว่า กษัตริย์ทรงได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้า อำนาจของพระมหากษัตริย์เป็นอำนาจสูงสุดที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ ประชาชนจึงไม่มีสิทธิ์จะโต้แย้งหรือต่อต้านพระมหากษัตริย์ได้ ทั้งนี้เพราะการที่พระเจ้าประทานกษัตริย์มาให้ประชาชนนั้น พระองค์ทรงมีพระประสงค์จะให้เป็นที่เคารพในฐานะตัวแทนของพระองค์ ส่วนสิทธิ์ที่จะตัดสินการกระทำของกษัตริย์นั้นเป็นสิทธิ์ของพระเจ้าแต่พระองค์เดียว พระมหากษัตริย์จึงอยู่เหนือสิ่งใดทั้งสิ้น พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จะปรากฏตัวหรือทำสิ่งใดจะเป็นไปในลักษณะยิ่งใหญ่ โอ้อ้อ และคุ้นำเกรงขามอยู่ตลอดเวลา พระองค์ทรงคิดว่าพระองค์เป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ถึงกับตรัสข้อความที่มีชื่อเสียงคือ “รัฐคือตัวเรา” (L'Etat, C'est moi) พระองค์ทรงถือว่ารัฐเป็นของพระองค์ การกระทำอะไรให้รัฐรุ่งเรือง ร่ำรวย ก้าวหน้าเท่ากับว่าทำให้ตัวพระองค์นั่นเอง

การปกครอง ความคิดและประสบการณ์จากกบฏพรองด์ทำให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงคิดว่าวิธีการเดียวที่พระองค์จะอยู่ในบัลลังก์ได้และจะทำให้ประเทศคงอยู่ได้ คือ การรวบอำนาจเข้ามาอยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ให้ได้มากที่สุด ซึ่งพระองค์ได้ดำเนินการหลายวิธีด้วยกัน กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1692 ทรงประกาศยกเลิกสิทธิตามเมืองต่าง ๆ ที่จะเลือกผู้ปกครองท้องถิ่น และยังได้ให้มีการประมูลขายตำแหน่งข้าราชการระดับท้องถิ่นอีกด้วย พระองค์ทรงย้ายราชสำนักจากพระราชวังลูฟว์มายังแวร์ซายซึ่งอยู่ห่างจากปารีส 12 ไมล์ ส่วนหนึ่งเพื่อจะหลีกเลี่ยงจากประชาชนที่ไม่น่าไว้วางใจ และอีกส่วนหนึ่งเพื่อจะให้เป็นศูนย์กลางความรื่นเริงที่จะยึดเหนี่ยวพวกชนชั้นสูงให้หลงใหลอยู่ที่นี่ เคล็ดลับที่ทำให้พระองค์ทรงประสบความสำเร็จในการรวบอำนาจการปกครองนั้นเป็นวิธีง่าย ๆ พระองค์ทรงประทานทุกสิ่งทุกอย่างที่ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางต้องการตลอดเวลา แล้วพระองค์เข้าทำงานทุกอย่างเสียเอง พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงป้อนความฟุ่มเฟือย หรุหร่า อภิสถิธิทางด้านสังคม พระองค์ทรงปลดบุคคลเหล่านี้ออกจากตำแหน่งทางราชการให้มารับบำนาญแทน และในขณะที่ทรงทำให้คนเหล่านี้มีลักษณะเป็น

กาฝากของสังคมพระองค์ได้แต่งตั้งชนชั้นกลางซึ่งพระองค์ทรงจ่ายเงินเดือนให้เข้าทำงานแทน เพราะฉะนั้นพวกชนชั้นสูงในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จะดูมีความสำคัญแต่มีอำนาจที่แท้จริงน้อยมาก ผู้ทำการบริหารส่วนท้องถิ่นที่แท้จริงได้แก่บรรดาข้าหลวงตรวจการซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก โดยทั่วไปพระองค์จะทรงเลือกมาจากชนชั้นกลาง และบุคคลเหล่านี้จะผูกพันและรับผิดชอบทุกอย่างขึ้นตรงกับพระเจ้าหลุยส์ ดังนั้นรัชสมัยของพระองค์สถาบันกษัตริย์จึงมั่นคงทั้งในแง่การเมืองและเกียรติศักดิ์

นโยบายต่างประเทศ นโยบายต่างประเทศของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในยุโรปมี 2 ประการคือ การทำให้เยอรมนีแตกเป็นแคว้นเล็ก ๆ อย่างไม่ให้รวมกันได้ เพื่อพรมแดนด้านตะวันออกของฝรั่งเศสจะได้ปลอดภัย และอีกประการหนึ่งเพื่อจะล้มอำนาจของสเปน จากสมัยของริเชอลิเออและมาซารินในสัญญาเวสฟาเลีย (ค.ศ.1648) และพีร์นิส (ค.ศ.1659) ได้วางพื้นฐานให้ฝรั่งเศสเป็นผู้นำของยุโรป จากสนธิสัญญาเวสฟาเลีย ฝรั่งเศสได้อัลซาส เมซ (Metz) ทูล (Toul) และเวอร์ดัน (Verdun) และจากสนธิสัญญาพีร์นิสฝรั่งเศสได้อาร์ตัว รุติยอง และแซคาญน์ (Cedagne) สเปนก็อ่อนแอลงมากจากการรบที่โรคริว อาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ก็แบ่งแยก เพราะฉะนั้นจึงเป็นโอกาสดีที่พระเจ้าหลุยส์จะทรงหาชื่อเสียงตามที่พระองค์ประสงค์ แรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ดำเนินนโยบายต่างประเทศดังกล่าวคือ ความต้องการความรู้โรจน์ เกียรติภูมิ พระองค์ต้องการจะให้ยุโรปยอมรับความเป็นหนึ่งของฝรั่งเศส

นโยบายศาสนา พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงถือว่าประชาชนฝรั่งเศสจะต้องมีศรัทธาอันเดียวกัน นอกจากจะมีพระมหากษัตริย์องค์เดียวกันและกฎหมายฉบับเดียวกันแล้ว และพระองค์มีสิทธิที่จะบังคับให้ประชาชนนับถือศาสนาตามอย่างพระองค์ด้วย

นโยบายเศรษฐกิจ : โคลแบร์ทและระบบพาณิชย์นิยมของฝรั่งเศส

โคลแบร์ทเสนาบดีคลังของฝรั่งเศสเป็นบุคคลสำคัญดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของฝรั่งเศส โคลแบร์ทได้ชื่อว่าเป็นนักพาณิชย์นิยมที่สมบูรณ์แบบที่สุด จุดมุ่งหมายของเขาในการใช้ระบบพาณิชย์นิยมก็เพื่อจะทำให้ฝรั่งเศสเข้มแข็ง ซึ่งเขาเชื่อว่าความมั่งคั่งของรัฐบาลจะตั้งอยู่บนความรู้่ำรวย และความมั่งคั่งของประเทศขึ้นอยู่กับการค้าขาย แต่นโยบายการค้าของโคลแบร์ทตั้งอยู่บนพื้นฐานทฤษฎีที่ผิดพลาด กล่าวคือ โคลแบร์ทเชื่อว่าการค้าขายเป็นสิ่งที่อยู่ในวง

จำกัด เรือที่ใช้ขนส่งที่มีอยู่เป็นจำนวนจำกัดสำหรับขนส่งสินค้าซึ่งมีจำนวนจำกัดเช่นกัน ความร่ำรวยทั้งหมดในโลกมิใช่เป็นสิ่งที่เพิ่มเติมได้ แต่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนมือจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งเท่านั้น ถ้าการค้าของยุโรปเปรียบเสมือนขนมเค้กก็จะถึงปัญหาที่ว่าทำอย่างไรฝรั่งเศสจะได้ขนมชิ้นใหญ่กว่าผู้อื่น ดังนั้นการที่จะโอนเอาการค้าต่าง ๆ มาอยู่ในมือฝรั่งเศส ฝรั่งเศสจะต้องทำสงครามเศรษฐกิจ ในขณะที่นั้นดัชต์เป็นเจ้าของการค้าอยู่ถึง 3 ใน 4 ของการค้าทั้งหมด ฉะนั้นฝรั่งเศสจึงถือว่าดัชต์เป็นศัตรูอันดับหนึ่งของตน โคลแบร์ทถือว่าบริษัทการค้าเป็นกองทัพ การค้าเป็นสงคราม⁶

การขยายตัวด้านการค้าของฝรั่งเศสแตกต่างไปจากอังกฤษและดัชต์รัฐบาลของประเทศทั้งสองสนับสนุนให้ประชาชนลงทุนด้านการค้า แต่โคลแบร์ทกลับคิดว่าการค้าต้องเป็นธุระของรัฐ ในปี ค.ศ. 1664 เขาจึงแนะนำให้พระมหากษัตริย์ทรงตั้งหอการค้าขึ้น (Council of Commerce) แต่ในปี ค.ศ. 1669 หอการค้าถูกลดความสำคัญลงเพราะโคลแบร์ทมาบริหารงานผ่านทางกระทรวงการคลัง แต่ก็ยังคงอยู่ต่อมาจนถึงปี ค.ศ. 1676 หอการค้ามาก่อนตั้งขึ้นใหม่อีกในปี ค.ศ. 1700 ซึ่งจะอยู่ต่อมาจนถึงการปฏิวัติใหญ่ หอการค้านี้มีหน้าที่ช่วยเหลือการค้าออกกฎหมายด้านการค้าและควบคุมดูแลการค้าทั่ว ๆ ไป เช่น กำหนดอัตราดอกเบี้ย ให้ความช่วยเหลือในการก่อตั้งบริษัทการค้า และสนับสนุนการค้าภายในประเทศ

โคลแบร์ทเห็นว่าการที่การค้าของดัชต์ประสบความสำเร็จก็เพราะใช้วิธีผูกขาด หลังจากเขาศึกษาการทำงานของบริษัทอินเดียตะวันออกของดัชต์และพบว่าบริษัทดังกล่าวมีทรัพย์สินอยู่ในครอบครองเป็นจำนวนมหาศาล ดังนั้น ในปี ค.ศ. 1664 บริษัทอินเดียตะวันออกและบริษัทอินเดียตะวันตกของฝรั่งเศสจึงได้ทำการก่อตั้งขึ้น ค.ศ. 1669 ตั้งบริษัทการค้าทางเหนือ (Company of the North) เพื่อค้าขายแถบทะเลบอลติก ค.ศ. 1670 ตั้งบริษัทลิแวนท์ (Levant Company) นอกจากนั้นก็มีการก่อตั้งบริษัทอาฟริกาเพื่อการค้าทาสโดยเฉพาะ บริษัทดังกล่าวเหล่านี้เงินทุนส่วนใหญ่เป็นของรัฐ รวมทั้งเงินส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์เองด้วย ประชาชนร่วมลงทุนด้วยไม่น้อยเหมือนกันแต่เป็นไปด้วยความไม่เต็มใจนัก แม้พวกข้าราชการก็ถูกบังคับทางอ้อมให้ลงทุนร่วมด้วย สำหรับองค์พระมหากษัตริย์เองจะเข้าร่วมทุนถึง 1 ใน 10 หรือบางครั้งถึง 1 ใน 4 ของเงินทุนทั้งหมด และบริษัทเหล่านี้ยังมีรัฐบาลเป็นประกันถ้าเกิดความเสียหายหรือแม้แต่ขาดทุน ดังนั้นในระยะแรก ๆ จึงได้รับความนิยมจากประชาชนค่อนข้างสูง แต่เพราะการบริหารงานของบริษัทซึ่งเจ้าหน้าที่มีลักษณะเป็นข้าราชการมากกว่า

พ่อค้า และตัวโคลนแบร์ทก็เชื่ออย่างจริงจังว่าผู้ที่เชี่ยวชาญในการค้ามากที่สุดคือรัฐบาล ดังนั้น
ในบั้นปลายบริษัทจึงเต็มไปด้วยการทำงานที่ล่าช้า เจ้าหน้าที่ที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การ
คอร์รัปชัน และอคติต่าง ๆ ในการทำงาน การแทรกแซงของรัฐจึงเท่ากับเป็นการทำให้การค้า
หยุดชะงัก จึงปรากฏว่าบริษัทการค้าของฝรั่งเศสประสบความล้มเหลวในบั้นปลายแทบทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม บริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสประสบความสำเร็จในระหว่าง ค.ศ.
1675-1684 ในปี ค.ศ. 1683 ได้ตั้งสถานีการค้าสำเร็จ 2 แห่ง ที่สุรัต (Surat) และพอนดิคเชอรี
(Pondichery) ของอินเดีย ถึงกับคูเพลกซ์ (Dupleix) ผู้อำนวยการบริษัทสามารถแข่งขันการค้า
กับอังกฤษได้ เช่นเดียวกับบริษัทอินเดียตะวันตกก็พอจะแข่งขันได้กับของดัตช์ในประมาณปี
ค.ศ. 1674 ถึงแม้ว่าในที่สุดจะสู้การค้าของอังกฤษไม่ได้ แต่นโยบายการค้าของโคลนแบร์ทก็ได้
กระตุ้นการค้าต่างประเทศในภาคโพ้นทะเลให้ตื่นตัวขึ้น

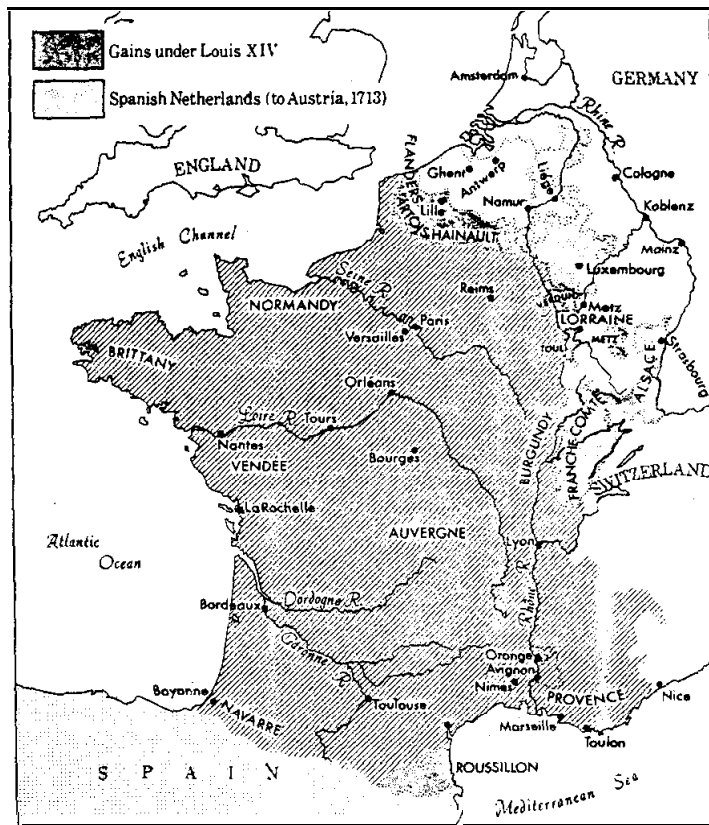
โคลนแบร์ทมิได้ทิ้งการค้าภายในประเทศ ค.ศ. 1682 สนับสนุนให้มีการสร้างถนน ฝรั่งเศส
เสด็จถึงกับได้ชื่อว่ามีถนนที่ดีที่สุดในยุโรป นอกจากนั้นก็มีการสนับสนุนด้วยวิธีการอื่น ๆ เช่น
การตั้งกำแพงภาษีกันสินค้าต่างชาติเข้าประเทศ ซึ่งเข้าลักษณะของเศรษฐกิจชาตินิยม และเพื่อ
ความยิ่งใหญ่ทางการค้า โคลนแบร์ทสนับสนุนให้ก่อตั้งพาณิชย์นาวีเพื่อป้องกันการค้า ป้องกัน
อาณานิคม และขยายสถานีการค้าให้ไปทั่วโลก

ตามแผนการณ์เศรษฐกิจแบบพึ่งตัวเองนี้ ฝรั่งเศสจะต้องให้ความสนับสนุนการอุตสาหกรรม
กรรมด้วย แต่การดำเนินการก็ยังคงเหมือนเดิม นั่นคือรัฐจะเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ของโรงงาน
อุตสาหกรรมใหม่ ๆ ที่จะก่อตั้งขึ้น โคลนแบร์ทได้จัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการอุตสาหกรรมใน
ลักษณะของสมาคมอาชีพ (Guild) ทำหน้าที่ควบคุมโรงงานอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมที่
สำคัญคือ อุตสาหกรรมทอผ้า สินค้าผ้าของฝรั่งเศสเข้ามตลาดยุโรปได้เป็นผลสำเร็จ โคล
นแบร์ทไม่ยอมแพ้ใคร อาจใช้วิธีจ่ายค่าจ้างที่สูงมากหรือการให้อภิสิทธิ์บางอย่าง หรือแม้แต่การ
ประมูลตัวเพื่อจะให้ได้คนที่เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ มาแนะนำการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมการ
ทอพรหม ทำเครื่องแก้ว ทำกระดาษ ทำสบู่ ทุกสิ่งทุกอย่าง ในที่สุดฝรั่งเศสก็กลายเป็นศูนย์
กลางของสินค้าอุตสาหกรรมเกือบทุกประเภท แต่เป็นที่น่าเสียดายที่โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้
นี้เกือบทั้งหมดผลิตสินค้าฟุ่มเฟือยเท่านั้นและนอกจากนั้นตามโครงการเศรษฐกิจของโคลนแบร์ท
ฝรั่งเศสได้ละทิ้งการเกษตรกรรมซึ่งก็เป็นปัจจัยสำคัญไม่น้อยสำหรับคริสต์ศตวรรษที่ 18

โคลแบร์ทสร้างกองทัพเรือและพาณิชย์นาวีที่ยิ่งใหญ่เพื่อการค้าภาคโพ้นทะเลและการแสวงหาอาณานิคม เมื่อเทียบกับนโยบายของริเชอลิเออกแล้วได้ว่านโยบายเกี่ยวกับอาณานิคมของโคลแบร์ทที่ตั้งอยู่บนจุดมุ่งหมายของการค้าอย่างแท้จริง ริเชอลิเออมองเห็นการขยายตัวด้านอาณานิคมเป็นการขยายตัวด้านศาสนาและเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ฝรั่งเศส อย่างเช่นในปี ค.ศ. 1628 ริเชอลิเออได้ให้บริษัทนิวฟรานซ์ผูกขาดการค้าขายในอาณานิคม แคนาดา โดยมีข้อแม้ว่าบริษัทต้องชักชวนให้ชาวฝรั่งเศสอพยพมาที่อาณานิคมเป็นจำนวน 300 คน ต่อ 1 ปี และกำหนดว่าคนที่อพยพมาจะต้องเป็นพวกนับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก หรือห้ามพวกฮิวเกอโนต์อพยพมาในอาณานิคม และบริษัทจะต้องจัดพระ 5 องค์ สำหรับชาวอาณานิคม ดังนี้ เป็นต้น แต่โคลแบร์ทคำนึงถึงผลกำไรทางการค้ามากกว่าจะคำนึงถึงเรื่อง อื่น ๆ เช่น ริเชอลิเออ

สำหรับโคลแบร์ท การรบบมิใช่การขยายดินแดนแต่เพื่อการค้า ส่วนพระเจ้าหลุยส์ก็มุ่งแต่จะสร้าง “เกียรติศักดิ์” ไม่พอพระทัยในความสำเร็จใด ๆ ทั้งสิ้น นอกเหนือไปจากความสำเร็จทางทหารและการขยายพระราชอาณาจักร รายจ่ายที่ท่วมท้น และนโยบายเศรษฐกิจตั้งอยู่บนทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์ที่ไม่ถูกต้อง ระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตัวเอง ความร่ำรวยของประเทศของตนขึ้นอยู่กับความล่มจมของประเทศอื่น ๆ หรือความร่ำรวยขึ้นอยู่กับ การสะสมทองคำไว้ให้ได้มากที่สุด และการมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมประเภทสินค้าฟุ่มเฟือย จึงเป็นการแน่นอนว่าระบบเศรษฐกิจของสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จะทิ้งปัญหาไว้ให้ฝรั่งเศสอย่างมากมาย

ฝรั่งเศสภายใต้รัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 สถาบันกษัตริย์รุ่งเรืองและมีอำนาจมากที่สุด รัฐบาลส่วนกลางมีอำนาจเหนือบรรดาขุนนางส่วนท้องถิ่นอย่างเด็ดขาด บรรดาขุนนางเข้ามาใช้ชีวิตหรูหราฟุ่มเฟือยอยู่ในราชวังแวร์ซาย สถาปัตยกรรมไม่เคยพบปะกันเลยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1614 อำนาจของสภาปาลมอนด์ก็ถูกจำกัด การบริหารประเทศอยู่ในมือของรัฐบาลกลางและข้าหลวงตรวจการอย่างหมดสิ้น สถาบันกษัตริย์ก็ถูกยกย่องจนกลายเป็นบัลลังก์ของพระเจ้า ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจทางทหารที่ใหญ่ที่สุดในยุโรป เส้นพรมแดนของฝรั่งเศสขยายออกไปเรื่อย ๆ จนเป็นที่น่าเกรงขามต่อประชาชาติยุโรป นอกจากนั้นฝรั่งเศสยังเป็นศูนย์กลางทางด้านวัฒนธรรม ศิลปะ วรรณคดี ปรัชญา แม้แต่มารยาทสังคม

ดินแดนฝรั่งเศสรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14

พระเจ้าหลุยส์ที่ 15

สมัยผู้สำเร็จราชการ ในเดือนกันยายน ปี ค.ศ. 1715 ที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 สิ้นพระชนม์นั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 มีพระชนม์เพียง 5 พรรษา คโยคแห่งออร์ลีอง (ค.ศ. 1674-1723) พระนัดดาของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จึงเข้ารับตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ

ผู้ดำเนินการบริหารด้านการเงินในสมัยผู้สำเร็จราชการ คือ จอห์น ลอว์ (John Law) ชาวสก๊อต เขามีความคิดก้าวหน้าอย่างมาก เขาเข้าใจว่าความร่ำรวยของประเทศมิใช่การสะสมเงินทอง โดยชี้ให้เห็นจากคัทซ์และอังกฤษที่มีการค้ากว้างขวางเพราะใช้ระบบเครดิต ลอว์นั้น

ว่าการที่ฐานะการเงินของฝรั่งเศสตกต่ำเป็นเพราะขาดเครดิตและการหมุนเวียนของกระแสเงินตรา ดังนั้นจึงเสนอให้พิมพ์ธนบัตรให้มากขึ้นเพื่อเป็นการเพิ่มเงินทุนหมุนเวียน มีการลงโทษผู้ที่กักกันเงินตรา ทว่าก็ยังไม่สามารถจะแก้ไขเศรษฐกิจที่คลอนแคลนของฝรั่งเศสได้ ปี ค.ศ. 1716 ลอว์ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งธนาคารและออกธนบัตรได้ ค.ศ. 1717 ลอว์ยังเข้าดำเนินงานบริษัทมิสซิสซิปปี ซึ่งได้ชื่อใหม่ว่า บริษัทตะวันตก (Company of the West) ค.ศ. 1718 ธนาคารของลอว์ก็เปลี่ยนฐานะมาเป็นธนาคารแห่งชาติ ในปี ค.ศ. 1720 ลอว์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเสนาบดีคลัง ลอว์เริ่มจัดการกับระบบภาษี ยกเลิกอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ที่จะไม่ต้องเสียภาษี เพราะฉะนั้น ลอว์จึงมีศัตรูทั่วไป ดังนั้นเมื่อประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในปี ค.ศ. 1720 ค่าของเงินตกต่ำลง และสภาพาลมองต์ได้ปฏิเสธที่จะช่วยเหลือ ในไม่ช้าทุกอย่างจึงพินาศ ราคาหุ้นในบริษัทของลอว์เพิ่มขึ้นถึง 40 เท่าของราคาจริง แต่ได้เงินปันผลไม่ถึง 1% ของราคาหุ้นที่ซื้อขายตามท้องตลาด ผู้ถือหุ้นเริ่มนำหุ้นออกขายมากจนทำให้ราคาหุ้นตก คนเริ่มตกใจจึงวิ่งวายนที่จะเปลี่ยนธนบัตรเป็นทองคำ และปรากฏว่าธนบัตรที่ใช้หมุนเวียนอยู่ในประเทศมีอยู่มากกว่าทองคำถึง 6 เท่าตัว ทั้งนี้เพราะลอว์มิได้คำนึงถึงหลักที่ว่าจะต้องมีทุนสำรองเงินตรา (cash reserve) เพราะฉะนั้นธนบัตรจึงไม่มีความหมาย ไม่มีใครต้องการ ในเดือนธันวาคมราคาธนบัตรตกลง 90% และราคาหุ้นลดลงอย่างมากมาย ลอว์พยายามแก้สถานการณ์ครั้งสุดท้ายในปี ค.ศ. 1719 แต่ในปี ค.ศ. 1720 ลอว์ต้องหนีออกจากฝรั่งเศสไปพำนักในลอนดอน และนั่นคือปัญหาเศรษฐกิจของฝรั่งเศสยังคงขุ่นเหยิงอยู่เช่นเดิม ทว่านโยบายของลอว์ได้กระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวทางด้านอุตสาหกรรมและการพาณิชย์ซึ่งเฉื่อยชามาแต่สมัยโคลแบร์ท์

ฝรั่งเศสภายใต้การบริหารของคาร์ดินัลเฟลอร์รี่ (Cardinal Fleury ค.ศ.1653-1743)

หลังจากการสิ้นชีวิตของดยุคออร์ลีองในปี ค.ศ. 1723 ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการเปลี่ยนมาเป็นดยุคแห่งบูร์บอง ซึ่งในขณะนั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 มีพระชนม์ได้ 15 พรรษา ดยุกแห่งบูร์บองไม่มีความสามารถนัก ดังนั้นอำนาจที่แท้จริงอยู่ที่พระอาจารย์สังฆราชเฟลอร์รี่ ในช่วงเวลานี้เองได้มีการถอนหมั้นระหว่างพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 และเจ้าหญิงรัชทายาทสเปน หลังจากนั้นได้จัดการให้มาอิกิเยกกับมาเรีย เลคซินสกี (Marie Leczinski) ราชธิดาของกษัตริย์นอกราชบัลลังก์ของโปแลนด์

ในปี ค.ศ. 1726 พระเจ้าหลุยส์ที่ 15 สั่งปลดดยุคบูร์บองและแต่งตั้งให้เฟลอร์รี่เข้าดำรงตำแหน่งแทน ภายใต้การบริหารงานของเฟลอร์รี่ การค้าของฝรั่งเศสขยายตัวขึ้นโดยเฉพาะอย่าง

ยังด้านอาณานิคม ไม่ว่าจะเป็นหมู่เกาะอินเดียตะวันตก แคนาดา มิสซิสซิปปี ซินีวัล หรือ อินเดีย จึงเท่ากับว่าต้นไม้ที่โคลแบร์ทอุตสาหกรรมไว้ได้เกิดออกผลขึ้นบ้างแล้ว เมืองสำคัญ ๆ เช่น บอร์โด (Bordeaux) นังส์ เลอ ออฟร์ (Le havre) และมาร์แชลกลายเป็นศูนย์กลางการค้า ปลา น้ำตาล ทาสและเป็นเมืองท่าส่งสินค้าเหล่าไวน์และสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยต่าง ๆ สำหรับด้านอุตสาหกรรมก้าวหน้าไปข้างหน้าเมื่อเทียบกับการค้า ทั้งนี้เพราะข้อผูกมัดของระบบสมาคม อาชีพ เช่นในปี ค.ศ. 1789 ยังมีระบบการเก็บภาษีศุลกากรถึง 1,600 ชนิดในฝรั่งเศส ส่วนอุปสรรคอื่น ๆ ก็เช่นขาดเงินทุนเพราะคนชอบลงทุนซื้อสต็อกของรัฐบาล หรือซื้อตำแหน่งทางราชการมากกว่าจะมาลงทุนอุตสาหกรรม

นโยบายศาสนา ปัญหาเรื่องศาสนาเป็นเรื่องที่เรื้อรังมาเป็นเวลานาน ถึงแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ของฝรั่งเศสจะเป็นคาทอลิก แต่กลุ่มชนที่นับถือศาสนาอื่นก็มีพลังเป็นที่น่าหวาดเกรง อาทิ พวกฮิวเกอโนท์ ในปี ค.ศ. 1724 ได้มีพระราชบัญญัติที่จะเปลี่ยนศาสนาของพวกฮิวเกอโนท์ให้เป็นคาทอลิก ได้กำหนดให้เด็กที่เกิดใหม่จะต้องเข้ารับศีลเป็นคาทอลิกภายใน 24 ชั่วโมง การแต่งงานของพวกฮิวเกอโนท์ถือว่าไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และนักสอนศาสนาโปรเตสแตนต์จะต้องถูกกำจัดให้หมดสิ้นข้อบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้แก่พวกโปรเตสแตนต์ทั่วไปในฝรั่งเศสและในบางครั้งจะมีผลต่อพวกนักวิชาการ“ฟิโลซอฟ (philosophes) ด้วย

นโยบายการต่างประเทศ ถึงแม้ว่าเฟลอร์ริ่งจะพยายามหลีกเลี่ยงสงครามแต่ในที่สุดฝรั่งเศสก็จำต้องแทรกแซงในสงครามสืบราชสมบัติโปแลนด์ เรื่องนี้อยู่ว่าในปี ค.ศ. 1733 พระเจ้าอ็อกส์ตัดส์ที่ 2 แห่งแซกโซนีและโปแลนด์สิ้นพระชนม์ลง และพระองค์เคยหวังว่าโอรสของพระองค์คือพระเจ้าอ็อกส์ตัดส์ที่ 3 คงจะได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระองค์ แต่ประเทศมหาอำนาจมีแผนการณ์อย่างอื่น คือ รัสเซีย และออสเตรีย เสนอเจ้าชายโปรตุเกส ฝรั่งเศสเสนอเจ้าชายโปแลนด์ที่ทรงพระนามว่า สตานิสลาส เลคซินสกี (Stanislas Leczinski) ผู้ซึ่งพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 12 เคยทรงเลือกเป็นรัชทายาทแต่ถูกพระเจ้าปีเตอร์มหาราชแห่งรัสเซียช่วงชิงบัลลังก์ไปเมื่อ 30 ปีก่อน และเลคซินสกีผู้นี้เองได้ทำความแปลกใจให้กับยุโรปโดยสามารถจัดให้พระธิดาไปสมรสกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ได้ การเลือกกษัตริย์โปแลนด์ดำเนินไปด้วยภาวะการณ์ตึงเครียด ฝ่ายผู้สนับสนุนทุกคนต่างเตรียมกำลังอาวุธอย่างพร้อมเพียงซึ่งอาจหมายถึงสงคราม ใน

ที่สุดพระเจ้าออกัสตัสที่ 3 ทรงได้รับเลือกเป็นกษัตริย์โปแลนด์ สำหรับเฟลารีเองไม่พอใจนักที่ฝรั่งเศสเข้ายุ่งเกี่ยวกับการสืบราชสมบัติครั้งนี้ เพราะทางเคียวที่ฝรั่งเศสจะสนับสนุนเลกซิงสกี ได้สำเร็จก็จะต้องส่งกองทัพเรือไปในทะเลบอลติกหรือไมกัโจมตีเนเธอร์แลนด์ส่วน ออสเตรีย (Austrian Netherland) ซึ่งวิธีทั้งสองนี้จะทำให้อังกฤษไม่พอใจอย่างแน่นอน แต่เมื่อแพ้เสียงส่วนมากและฝรั่งเศสจะต้องเข้าสงครามอย่างไม่มีทางเลือกถึงการรบชิงราชสมบัติโปแลนด์ สิ้นสุดลงด้วยสัญญาเวียนนาฉบับที่สองเมื่อปี ค.ศ. 1735 สตานิสลาซอมสละสิทธิในราชบัลลังก์โปแลนด์ แต่ก็ได้รับสิทธิที่จะเรียกพระองค์เองว่า กษัตริย์และได้รับแคว้นลอรเรนเป็นของตอบแทน แต่หลังจากพระองค์สิ้นพระชนม์แล้วมหาอำนาจตกลงกันว่าแคว้นลอรเรนจะต้องตกมาเป็นของฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสภายใต้อิทธิพลของมาดามปอมปาดัวร์ (Madame de Pompadour ค.ศ. 1721-1764)

เมื่อเฟลอร์รี่สิ้นชีวิตลงในปี ค.ศ. 1743 และพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 จำต้องหาอัครมหาเสนาบดีคนใหม่พระองค์จึงทรงผิดหวังอย่างมาก เพราะจะหาคนที่มีความสามารถเทียบเฟลอร์รี่นั้นได้ยาก พระองค์ทรงคิดบริหารประเทศด้วยพระองค์เอง ดังเช่นพระบิดาเคยทรงทำซึ่งก็ขัดกับความสามารถ ลักษณะนิสัยของพระองค์ พระองค์อ่อนแอเกินไป ไม่สามารถจะตัดสินใจอะไรลงไปได้เด็ดขาด จึงปรากฏว่า ในทางปฏิบัติแล้วมาดามปอมปาดัวร์สนมเอกของพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 เป็นผู้ดำเนินงานบริหารประเทศ ทางด้านการต่างประเทศของสมัยนี้ ฝรั่งเศสเปลี่ยนมาเป็นศัตรูกับอังกฤษ กลับเป็นพันธมิตรที่ดีกับสเปน และกล่าวได้ว่าละทิ้งสัมพันธภาพที่เคยมีกับออสเตรีย ฝรั่งเศสเตรียมพร้อมเพื่อทำสงครามแทรกแซงผลประโยชน์ของอังกฤษในฮอลแลนด์และโปรตุเกส เข้าพัวพันกับสงคราม 7 ปี รวมทั้งสงครามปฏิวัติอเมริกา ซึ่งนับว่าเป็นการผิดพลาดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

หลังจากการสิ้นชีวิตของมาดามปอมปาดัวร์ใน ค.ศ. 1764 ค.ศ. 1768 พระเจ้าหลุยส์ทรงมีพระสนมคนใหม่เข้ามาดำเนินนโยบายการปกครองประเทศแทนคือมาดาม ดู แบร์รี (Madame de Barry) มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาของประเทศเช่นกัน มีการปรับปรุงประเทศในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจและการคลัง แต่สถานการณ์ยังไม่ดีขึ้นมากนัก จนถึงสิ้นรัชกาลพระเจ้าหลุยส์ที่ 15

พระเจ้าหลุยส์ที่ 16

พระเจ้าหลุยส์ที่ 15 สิ้นพระชนม์วันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ. 1774 กษัตริย์องค์ใหม่ของฝรั่งเศสทรงพระนามว่าหลุยส์ที่ 16 มีพระชนม์เพียง 26 พรรษา ซอเรียล (Sorel) นักการเมืองและนักปรัชญา ได้วิจารณ์ถึงพระองค์ว่า “เป็นคริสเตียนที่ดี เป็นคนดี แต่มีโชกษัตริย์ที่มีความสามารถในการปกครองประเทศ” อย่างไรก็ตาม ซอเรียลก็ยังเห็นว่า พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 มิได้ทรงไร้ความสามารถเสียทีเดียว พระองค์มีความปรีชาทางการต่างประเทศ ฝรั่งเศสสามารถกู้ชื่อเสียงในวงการเมืองระหว่างประเทศได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้พลาดพลั้งหลายครั้งในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 15⁷

ด้านการต่างประเทศ พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ยึดนโยบายดุลย์แห่งอำนาจ จึงให้ฝรั่งเศสเข้าแทรกแซงเหตุการณ์ต่างประเทศหลายครั้ง ได้เข้าแทรกแซงออสเตรียเมื่อพระเจ้าโจเซฟที่ 2 จะผนวกบาวาเรีย เข้าค้าประกันสนธิสัญญาเวสฟาเลีย เพราะเกรงว่าจะเสียดุลย์อำนาจในยุโรปกลาง พร้อมกันนั้นก็ยังส่งกองทัพไปสนับสนุนสำนักสันตปาปาเพื่อคัดค้านอิตาลี ฝรั่งเศสมิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำสงครามแต่อย่างเดียว การเจรจาด้วยสันติวิธีก็เป็นสิ่งที่ต้องการ ได้มีการเซ็นสัญญาการค้ากับอังกฤษ และกับรัสเซีย (ค.ศ 1787) เป็นต้น พิจารณาแล้วพระเจ้าหลุยส์ก็มิใช่คนที่หือลอยง่าย พระองค์ทำทุกอย่างเพื่อมีชัยด้านการต่างประเทศ จึงทำให้มีคำถามว่าทำไมพระองค์จึงทางมองข้ามปัญหาภายในประเทศไปได้

เส้นทางสู่การปฏิวัติใหญ่ ค.ศ. 1789 ปัญหาเรื่องการเงินการคลังเป็นแรงผลักดันที่สำคัญประการหนึ่งที่น่าพาประเทศฝรั่งเศสเข้าสู่การปฏิวัติในปี ค.ศ. 1789

วิกฤติการณ์ด้านการเงินที่เกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ส่วนหนึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากรัชกาลก่อน เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ทรงเป็นพันธมิตรกับออสเตรียได้นำฝรั่งเศสเข้าสู่สงคราม 7 ปี (ค.ศ. 1756-1763) ซึ่งมีผลทำให้รัฐบาลขาดแคลนเงิน ต้องเก็บภาษีสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษียาสูบ เหลือ และอาหาร สมัยนี้รัฐบาลมีรายจ่ายสูงมาก มีการใช้เงินเกินรายรับในครั้งนั้น ความยุ่งยากด้านการเงินนี้ได้เคยเป็นข้อพิพาทระหว่างสภาปาลมองค์กับกษัตริย์มาแล้ว เมื่อ ค.ศ. 1770 สภาปาลมองค์อ้างตัวในฐานะผู้แทนของประชาชน ได้เรียกร้องที่จะเข้าควบคุมการใช้จ่ายเงินของพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 และจะเข้ามาตรวจดูว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรง

ปฏิบัติราชการไปตามกฎหมายของระบบกษัตริย์หรือไม่ ซึ่งในครั้งนั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ทรงตอบว่า สภาปาลมองต์ไม่มีสิทธิอันใดที่จะมาอ้างว่าเป็นผู้แทนของประชาชน และไม่มีสิทธิที่จะมาปฏิเสธอำนาจของรัฐบาล (กษัตริย์) ในการปฏิบัติราชการ ในครั้งนี้ถึงกับมีการสั่งปิดสภาปาลมองต์แห่งฝรั่งเศส และถึงแม้ปาลมองต์ท้องถิ่นจะร่วมกันสู้อำนาจที่ถูกจำกัดลง แต่ทางรัฐบาลได้แก้ตัวว่าผู้แทนที่แท้จริงของประชาชนคือสภาทั่วไปหรือสภานันครหาใช้สภาปาลมองต์ไม่

พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 พยายามแก้ปัญหาด้านการเงินเช่นกัน ทรงแต่งตั้งคูร์โกซึ่งในกลุ่มฟิซิโอแครทเข้ามาทำงาน ทั้งได้ยกเลิกภาษีบางประเภท รวมทั้งตัดทอนรายจ่ายของราชสำนักลง พระองค์ทรงตั้งความหวังที่จะพัฒนาประเทศไว้มาก แต่ทุกอย่างก็มาผิดหวังหมดสิ้นในวาระสุดท้าย

เสนาบดีคลังคูร์โก เสนาบดีคนแรกที่ใช้ความพยายามที่จะพัฒนาประเทศและแก้ปัญหาด้านการเงิน ได้แก่ คูร์โก สภาการเงินของรัฐบาลพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เมื่อคูร์โกเข้ารับตำแหน่งนั้น รัฐบาลได้ใช้เงินเกินรายรับอยู่แล้วเป็นจำนวนมาก ปัญหาที่จะต้องแก้ไขให้ได้คือทำให้งบประมาณเข้าสมดุล ทั้งนี้จะใช้วิธีการ 4 ข้อ ได้แก่ หลีกเลี่ยงล้มละลาย จะไม่มีการกู้เงินเพิ่มอีกต่อไป จะไม่เพิ่มภาษี และจะลดค่าใช้จ่ายของรัฐบาลลง หลังจากนั้นก็จะมีการยุบหน่วยงานบางส่วนที่เห็นว่าไม่มีประโยชน์ แก้ไขวิธีบริหารด้านการเงิน การเก็บภาษี และขอร้องให้ราชสำนักตัดทอนรายจ่ายลง ปรากฏว่าใน ค.ศ. 1775 ก็สามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้มาก มิเพียงแต่เท่านั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ยังประกาศนโยบายการค้าเสรี ยกเลิกระบบผูกขาดหลายประการ ปรับปรุงเส้นทางคมนาคมให้ไปสู่ที่ดินของประชาชนสามัญให้มากขึ้น

นโยบายภาษีของคูร์โกมีคนเป็นจำนวนมากไม่พอใจ คนเรียกร้องและเห็นด้วยถ้าจะปฏิรูปโดยทั่วไป แต่จะขัดขวางถ้าจะปฏิรูปในเรื่องบางอย่างเมื่อไปขัดกับผลประโยชน์ของตนเอง ฉะนั้นโดยทั่วไปโครงการทุกอย่างได้รับการชื่นชมแต่จะถูกขัดขวางทุกขั้นตอนในเวลาปฏิบัติจริง คูร์โกจึงมีศัตรูมากในราชสำนัก ยิ่งกว่านั้นเมื่อคูร์โกทักท้วงเรื่องจากแทรกแซงสงครามกู้ชาติอเมริกัน กลุ่มทหารก็แสดงตนเป็นปฏิปักษ์ พวกพระก็เกรงว่าคูร์โกจะเก็บภาษีทรัพย์สินของวัด และนโยบายเสรีจะไปอ่อนข้อให้โปรเตสแตนต์ กล่าวได้ว่าไม่มีใครพอใจ แต่สถานการณ์เช่นนี้ถ้าพระมหากษัตริย์แข็งก็อาจต้านได้ ทว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ขาดความกล้าหาญ เมื่อราคาอาหารสูงขึ้นในปี ค.ศ. 1775 โดยคูร์โกจัดการไม่ได้ และยังมีเรื่องกล่าวหา

เป็นส่วนตัว คำร้องเรียนจากพระราชินี พระชั้นสูงและปาลมอนด์ เดือนเมษายน ค.ศ. 1776 พระองค์ก็ส่งปลัดตุร์โก

เสนาบดีคลังคลุณี (Clugny) คลุณีเข้ารับตำแหน่งต่อจากตุร์โก ซึ่งทุกอย่างก็มิได้เปลี่ยนแปลงอะไรไปมาก เขานำเอาวิธีการปฏิรูปของตุร์โกมาใช้เกือบทั้งหมด เพียงแค่เปลี่ยนวิธีการด้านรายละเอียดเท่านั้น เช่นเมื่อต้องการจะทำสงครามกันมากก็มิได้ขัดขวาง หนี้สินรัฐบาลจึงเพิ่มขึ้นมากจากการเข้าพัวพันสงครามในต่างแดนจึงมีผู้วิจารณ์ว่าสงครามในอเมริกานำไปสู่วิกฤตการณ์ทางการเงินในปี ค.ศ. 1788-1789 รัฐบาลพยายามหาเงินชำระหนี้สินเหมือนกัน เช่นการออกสลากกินแบ่งเดือนละครั้ง แต่ก็ยังไม่ช่วยอะไรได้มากนัก

เสนาบดีคลังเนคเกอร์ (Jacques Necker) เนคเกอร์เข้ารับตำแหน่งเสนาบดีคลังเป็นคนต่อมา หลังจากที่คลุณีสิ้นชีวิตลง เนคเกอร์เป็นคนมีความสามารถ ซื่อสัตย์ ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว แต่มีจุดอ่อนที่เป็นโปรเตสแตนต์ จึงมิได้รับตำแหน่งอย่างเป็นทางการ เนคเกอร์เห็นด้วยกับวิธีการของตุร์โกในเรื่องหลีกเลี่ยงการล้มละลายโดยการไม่เพิ่มภาษี ให้ลดค่าใช้จ่าย แต่ไม่เห็นด้วยที่จะไม่มีการกู้ยืมเงิน ด้วยลักษณะของนายธนาคารเขามีความเชื่อในเรื่องระบบเครดิต และจากสถานการณ์แวดล้อมเขาไม่มีทางเลือกที่จะไม่กู้เงินมาใช้ เพราะรัฐบาลมีรายจ่ายสูงมาก เพื่อยกระดับเครดิตของรัฐบาลให้สูงขึ้น จึงได้ตีพิมพ์เอกสารแสดงฐานะทางการเงินของรัฐบาลเผยแพร่ต่อประชาชนในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1781 ในเอกสารแสดงตัวเลขที่แต่งขึ้นแสดงให้เห็นว่าฐานะการเงินดีขึ้นเมื่อผ่านวิกฤตการณ์ของสงครามมาแล้ว การกู้ยืมเงินจึงดำเนินไปอย่างราบรื่น จึงปรากฏว่าเฉพาะเวลาเพียง 4 ปีนี้รัฐบาลฝรั่งเศสเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้นอีกจำนวนมาก

เนคเกอร์ทำการปฏิรูปประเทศด้านอื่น ๆ ด้วย เช่นให้เลิกทาสติดที่ดิน แต่ก็ทำได้เฉพาะในที่ดินส่วนกษัตริย์เท่านั้น ด้านท้องถิ่นก็ใช้แผนของตุร์โก เป็นแต่เพียงว่าผู้บริหารส่วนท้องถิ่นต้องมาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์มิใช่การเลือกตั้ง ให้ยุบหน่วยงานที่ไม่สำคัญหรือไม่มีประสิทธิภาพ พร้อมกันนี้ก็ให้ตรวจการใช้จ่ายต่าง ๆ ทั้งในราชสำนักอย่างเข้มงวดขึ้น แต่เนคเกอร์รู้หลบหลีกมากกว่าตุร์โก เมื่อถูกขัดขวางจากราชสำนักเขาก็ลดความเข้มงวดลง หันมาจัดการกับสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ แทน แต่ถึงกระนั้นเพราะเนคเกอร์มีอิทธิพลมากเกินไปคนก็ไม่พอใจ จึงต้องเผชิญปัญหาเช่นเดียวกับตุร์โก เนคเกอร์ลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ.

1781

เสนาบดีคลังเฟลอร์รี (Joly de Fleury) โชลี เดอ เฟลอร์รี เมื่อเข้ารับตำแหน่งต่อจากเนคเกอร์ได้ประกาศเพิ่มภาษีอากร 10 เปอร์เซนต์ และเพื่อปิดปากพวกชนชั้นสูงก็ยกเลิกภาษีที่ดิน แต่มีผลทำให้รัฐบาลขาดรายได้ นอกจากนั้นยังปล่อยให้ราชสำนักใช้จ่ายตามสบาย ฉะนั้นเพียงเวลา 2 ปี รัฐบาลมีหนี้สินเพิ่มอีก เมื่อถึงจุดนี้ก็จำเป็นต้องทำงานจริงจัง ให้ลดค่าใช้จ่ายลง และนั่นคือวาระสุดท้าย เฟลอร์รีต้องออกจากตำแหน่งวันที่ 30 มีนาคม ค.ศ. 1783

เสนาบดีคลังคาโลน (Calonne) เมื่อคาโลนเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีคลังจัดได้ว่ารัฐบาลฝรั่งเศสมีหนี้สินล้นพ้นตัว ถึงกระนั้นคาโลนก็ไม่มีทางเลือกที่จะต้องกู้เงินมาใช้ ทั้งมีความคิดว่า “เงินก้อนใหญ่ก็ใช้ไปเพื่อให้ได้รับเงินก้อนที่ใหญ่กว่า” ดังนั้นมาถึงปี ค.ศ. 1786 รัฐบาลจึงมีหนี้สินเพิ่มขึ้นอีกมาก ฉะนั้นจึงไม่มีทางเลือกที่จะต้องเก็บภาษีเพิ่ม และครั้งนี้จะต้องเก็บจากชนชั้นอภิสิทธิ์ด้วย มีการวางแผนการณเก็บภาษีทั่วไปแบบไม่มีการยกเว้น ยกเลิกภาษีอากรบางประเภท ปฏิรูปภาษีเกลือ ด้านการปกครองท้องถิ่นก็เปลี่ยนมาเป็นระบบการเลือกตั้ง พวกชนชั้นอภิสิทธิ์ทักท้วงอย่างเต็มที่เมื่อมีการประชุมสภาปาลมอนด์ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1787 พร้อมทั้งยืนยันว่าจะไม่ยอมจ่ายภาษีใดๆจนกว่ารัฐบาลจะพิสูจน์ตัวเองเสียก่อน และให้ประกาศออกมาให้แน่ชัดว่าสภาพทางการเงินเป็นเช่นใด ในครั้งนี้มีสมาชิกบางคนอ้างว่าการเก็บภาษีประชาชนเพิ่มต้องขอความเห็นชอบจากสภาทั่วไป ประชาชนทั่วไปก็ไม่พอใจเพราะเมื่อเนคเกอร์บริหารอยู่ยืนยันว่ามีเงินเหลือ พวกชนชั้นกลางหาว่าคาโลนเป็นตัวแทนของพวกอภิสิทธิ์ชน เป็นตัวแทนของระบบเก่า และทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน พวกชนชั้นสูงก็ไม่พอใจเพราะนโยบายเรียกเก็บภาษีของคาโลน ในที่สุด วันที่ 8 เมษายน ค.ศ. 1787 พระเจ้าหลุยส์ก็ทรงปลดคาโลนออกจากตำแหน่ง

เสนาบดีคลังเบรียน (Lomenie de Briemre) โลเมนีเย เดอ เบรียน อาร์คบิชอปแห่งตูลุสเข้ามารับตำแหน่งตามคำแนะนำของพระราชินีเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 1787 เบรียนเคยต่อต้านคาโลนมาก่อนแต่ก็ต้องมาพบกับปัญหาหนักใจเช่นเดียวกัน กล่าวคือ รัฐบาลจำเป็นต้องกู้เงินมาใช้จ่าย และก็ต้องขอเพิ่มภาษี การขัดแย้งกับสภาปาลมอนด์ครั้งนี้ สภาปาลมอนด์ได้เรียกร้องขอมีส่วนร่วมในการปกครอง ถ้าจะแลกกับการเสียภาษี ถึงจะไม่เต็มใจรัฐบาลก็ต้องยินยอม ในขณะที่การเจรจากู้เงินกำลังดำเนินอยู่ ในวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1787 พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ได้ปฏิเสธสัญญาที่จะเรียกประชุมสภาทั่วไปในปี ค.ศ. 1789 แต่จะให้ในปี ค.ศ. 1792 ตามที่เบรียนคัดค้านใจไว้ ปฏิกริยาจึงเกิดขึ้น คุกแห่งอโรองประท้วงว่าพระมหากษัตริย์

ทรงกระทำผิดกฎหมายและการประท้วงก็ดำเนินต่อไปอีกเป็นระยะๆพระมหากษัตริย์ตอบได้ว่าพวกอภิสิทธิ์ชนต้องการจะเปลี่ยนรูปการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้เป็นอภิชนาธิปไตย

มาถึงขั้นนี้สภาปาลมองต์ท้องถิ่นอีก 12 แห่ง ตลอดจนมณฑลหาชนได้ให้การสนับสนุนได้ประกาศว่ารัฐบาลปกครองแบบกษัตริย์ และอ้างว่าพระมหากษัตริย์จะต้องทำตามข้อสัญญาที่ให้ไว้ การปกครองจะต้องมีกฎหมายและการเสียดินจะต้องผ่านสภาทั่วไป พระเจ้าหลุยส์ทรงตอบได้ด้วยการสั่งจับผู้นำของสภาปาลมองต์แห่งปารีสบางคน ซึ่งสภาปาลมองต์ได้ประท้วงว่าเป็นการละเมิดเสรีภาพ พระมหากษัตริย์ตอบได้อีกด้วยการส่งกองทัพเข้าคุมสภาปาลมองต์ สั่งยกเลิกศาลพิวคัด ตลอดจนอภิสิทธิ์ต่าง ๆ อีกหลายอย่างของชนชั้นสูง การประท้วงของสภาปาลมองต์จึงยิ่งรุนแรงขึ้น ระยะเวลาของชนชั้นสูงได้ไปขอความร่วมมือจากชนชั้นกลางเพื่อจะทำให้เสียงต่อรองแน่นขึ้นและให้มีลักษณะเป็นความต้องการของคนในชาติ เมื่อรัฐบาลต้องการเงินอีก สภาปาลมองต์จึงยื่นคำขาดให้เรียกประชุมสภาทั่วไป ซึ่งในครั้งนี้มีนายทหารระดับสูงให้ความร่วมมือด้วย กล่าวโดยภาพรวม ทิศนคติของสภาปาลมองต์แห่งปารีสต้องการจะล้มหรือให้ลดอำนาจสถาบันกษัตริย์เพราะเห็นว่าทรงมีอำนาจแข็งเกินไป โดยจะใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือ จึงสนับสนุนให้มีการเรียกประชุมสภาทั่วไป

การทำงานของรัฐบาลยิ่งขาดความเป็นระเบียบมากขึ้นทุกวัน เบรียนก็ถูกโจมตีอย่างหนักกว่าแสวงหาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว ในที่สุดวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ. 1788 พระเจ้าหลุยส์ทรงสั่งปลดเบรียนออกจากตำแหน่งและยินยอมที่จะเรียกประชุมสภาทั่วไป

การประชุมสภาทั่วไปหรือสภานันดร กลุ่มอภิสิทธิ์ชนได้ปฏิเสธที่จะเสียดินิระบบใหม่ และได้บีบให้พระมหากษัตริย์เรียกประชุมสภาทั่วไป โดยอ้างว่าเป็นสถาบันเดียวที่จะอนุมัติการเก็บภาษีที่ถูกต้องได้ เพราะเป็นการยินยอมของประชาชน พวกชนชั้นสูงเหล่านี้คิดว่าตนจะคุมสภาทั่วไปได้ และหวังจะใช้สภาทั่วไปเป็นเครื่องมือย่ำและขยายอำนาจของตัวเองเพื่อต่อรองกับพระมหากษัตริย์ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นกลับตรงกันข้าม การเลือกตั้งสมาชิกสภาทั่วไปได้เปิดโอกาสให้พวกฐานันดรที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มสามัญชนเข้ามาอ้างสิทธิอันจะพึงมีได้เท่าเทียมกับชนชั้นทั้งสอง และยังอ้างว่าตนเป็นผู้แทนของชาติอีกด้วย

เนื่องจากสภาทั่วไปไม่ได้เคยมาพบปะกันเลยนับแต่ปี ค.ศ. 1614 จึงเกิดเป็นปัญหาตั้งแต่แรกว่า จะเลือกตั้งสมาชิกกันอย่างไร จะออกเสียงกันอย่างไร ในสภา ซึ่งปัญหาข้อหลังจะเป็น

ที่ถกเถียงกันมากและบานปลายออกไปในที่สุด ตามประเพณีแต่ละฐานันดรจะแยกออกเสียงกัน 1 ฐานันดรก็นับเป็น 1 เสียง แต่ในครั้งนี้นักนำของฐานันดรที่ 3 ที่เรียกว่ากลุ่มผู้รักชาติคัดค้านมากเพราะรู้ว่าถ้าแยกเสียงตนจะแพ้แน่นอน จึงเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลง ขอให้การออกเสียงในสถานับเป็นรายหัว สิ้นปี ค.ศ. 1788 พระมหากษัตริย์ซึ่งเริ่มกลัวในสิ่งที่ตนเองไม่รู้จึงจึงยอมรับเฉพาะส่วนแรกของแผนการดังกล่าว ตกลงประกาศให้สมาชิกของฐานันดรที่ 3 มีจำนวนเป็น 2 เท่าของฐานันดรที่ 1 และ 2 แต่ส่วนที่สองของแผนการเรื่องการออกเสียงยังถกเถียงเรื้อรังมาจนถึงมีการประชุมสภาทั่วไปที่แวร์ซายส์ ในวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ. 1789

สมาชิกที่เข้าประชุมกันครั้งนี้มีจำนวนที่แตกต่างกันอยู่มากกล่าวคือ ฐานันดรที่ 1 ประกอบด้วยพระสมณศักดิ์ 94 รูป และพระสมณศักดิ์ต่ำมากกว่า 200 รูป ฐานันดรที่ 2 ผู้แทนของขุนนางมีสมาชิกจำนวน 270 คน ส่วนฐานันดรที่ 3 ผู้แทนของชนชั้นสามัญมีสมาชิกจำนวน 578 คน โดยทั่วไปคนที่จะมาเป็นผู้แทนจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้นำของเมืองต่าง ๆ อยู่แล้ว แต่แตกต่างกันในเรื่องรายละเอียด กล่าวคือ พวกฐานันดรที่ 1 และ 2 จะมีสิทธิเลือกผู้แทนของตนโดยตรง แต่ผู้แทนของฐานันดรที่ 3 จะได้มากจากการเลือกตั้งทางอ้อม คนที่มีสิทธิเลือกตั้งต้องเป็นชายอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป และมีทรัพย์สินตามข้อกำหนด คนที่มาใช้สิทธิจึงเป็นเพียงคนกลุ่มเดียว ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีการศึกษา ชนชั้นกลาง และพวกร่ำรวย ซึ่งก็ปรากฏว่าผู้แทนของชนชั้นสาม ส่วนมากเป็นนักกฎหมาย เป็นข้าราชการมากกว่าจะเป็นชาวนาหรือกรรมกร ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นฐานันดรใดก็มีใช้ผู้แทนของประชาชนที่แท้จริง

การปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789

ปฏิภิกิริยาเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มเข้าประชุม มีผู้กล่าวโทษพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ว่าตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชนชั้นสูง และไม่รู้จักสถานการณ์ เช่น สั่งให้สมาชิกฐานันดรที่ 3 แต่งชุดสีดำหรือปล่อยให้ต้องรอพระองค์นับเป็นชั่วโมง และเมื่อพบกันยังใช้ภิกิริยาที่ซาเย็นเป็นการต้อนรับ พวกฐานันดรอื่น ๆ ก็ได้รับการโจมตีเหมือนกันในข้อที่ว่า ไม่ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ จึงใช้ภิกิริยาคุกพวกสมาชิกฐานันดรที่ 3 แต่มาถึงขั้นนี้พระเจ้าหลุยส์ยังมีทรงตัดสินใจว่า จะให้มีการออกเสียงเช่นไรในที่ประชุม เนคเคอร์ที่กลับเข้ามารับตำแหน่งอีกครั้งหนึ่งเสนอให้เป็นไปแบบแยกเสียง ซึ่งทำให้สถานการณ์ตั้งเครียดอยู่ถึง 5 สัปดาห์ ในที่สุดผู้แทนของชนชั้นสามัญได้ประกาศว่า ตนเป็นผู้แทนของชาติ และเมื่อมีสมาชิกพระและขุนนางบางกลุ่มเข้าร่วมด้วย จึง

ได้ประกาศตนเป็นสภาแห่งชาติ (National Assembly) ในวันที่ 17 มิถุนายน ของ ค.ศ. 1789 และแยกตัวไปประชุมต่างหากที่สนามเทนนิสหน้าอาคาร ในวันที่ 20 มิถุนายน ก็มีคำประกาศจากกลุ่มบุคคลเหล่านี้ว่าจะไม่มีการแยกกันจนกว่าจะได้รับรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ทรงประกาศว่าคำประกาศของฐานันดรที่ 3 ในวันที่ 17 และ 20 มิถุนายน เป็นโมฆะ แต่ในที่สุดพระองค์ก็ต้องยอมรับสถานการณ์ ให้ฐานันดร 3 มาประชุมร่วมกัน และทำการร่างรัฐธรรมนูญ

แต่การประชุมต้องชะงักลงด้วยการเดินขบวนของชาวปารีสและสืบเนื่องไปสู่การยึดคุกบาสตีย์ (ก.ค.-ค.ค.) มีปัญหาว่าทำไมการเดินขบวนจึงเกิดขึ้น คำตอบแตกต่างกันไป อาจจะเป็นเพราะเศรษฐกิจตกต่ำ คนอดหยากกันมากจึงเกิดการจับกลุ่ม อาจจะเป็นเพราะคำสั่งของพระมหากษัตริย์ให้กองทัพเข้าล้อมปารีสและแวร์ซาย ถึงพระองค์จะอ้างว่าเป็นไปเพื่อรักษาความสงบและคุ้มครองรัฐสภาแห่งชาติ แต่สำหรับชาวปารีสไม่คิดเช่นนั้น หรืออาจจะเป็นเพราะพระมหากษัตริย์ทรงส่งพลคนเคเกอร์ (11 ก.ค.) ผู้ได้ชื่อว่าเป็นนักปฏิรูป ตลอดจนรัฐมนตรีอีกหลายคน คนคิดว่าพระมหากษัตริย์จะทำการรัฐประหาร จะต่อต้านสภาแห่งชาติ อย่างไรก็ตามแม้แต่ผู้แทนฐานันดรที่ 3 ก็เกิดไม่ไว้วางใจสถานการณ์ ถึงกับมีการจัดตั้งกองทหารขึ้นมาบ้าง ซึ่งกองทหารนี้เองจะไปทำลายคุกบาสตีย์ร่วมกับประชาชนในวันที่ 14 กรกฎาคม การต่อสู้เป็นไปอย่างรุนแรงเข้าขั้นการจลาจล และกลายเป็นจุดกระตุ้นให้ประชาชนทั่วไปลุกฮือขึ้นต่อสู้ พระมหากษัตริย์ไม่กล้าสั่งทหารเข้าจัดการ เนื่องจากเกรงว่าทหารจะไปเข้ากับประชาชน หรือไปร่วมมือกับพวกกบฏ สถานการณ์รุนแรงขึ้นทุกขณะ พระมหากษัตริย์แก้ไขสถานการณ์ด้วยการออกประกาศว่ากองทัพจะถอนออกไป และเนคเกอร์จะกลับเข้ารับตำแหน่งตามเดิม จะให้มีการจัดตั้งรัฐบาลท้องถิ่นของปารีสขึ้น ยอมรับกองทหารประชาชนขึ้นเป็นทหารแห่งชาติ และสุดท้ายยอมรับเครื่องหมายธง 3 สีของสภาแห่งชาติ นับได้ว่าการปฏิวัติได้มาถึงจุดเริ่มต้นแบบเต็มรูป

หลักการของการปฏิวัติ การปฏิวัติที่เกิดขึ้นเปรียบเสมือนสัญญาแห่งอนาคต และเป็นผลงานของอดีต ประชาชนจะได้สิ่งที่ตนใฝ่ฝันมาเป็นเวลานาน ความฝันเห็นจะได้แก่การปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนจะได้เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศบ้าง ฝรั่งเศสจะมีไม่ใช่นับเป็นของชนชั้นสูงกลุ่มเดียว แต่จะเป็นของชนทุกชั้น ประชาชนจะมีเสรีภาพในการแสดงความคิด ซึ่งถือกันว่าเป็นสิทธิที่มีค่าของมนุษย์ ต่อไปนี้รัฐบาลจะไม่มีสิทธิเซ็นเซอร์ข้อเขียนหรือแม้แต่จะใช้อิทธิพลของประเพณีหรือความเชื่อแบบงมงายมาเป็นข้อกีดกันเสรี

ภาพ นอกจากนั้นประชาชนยังจะมีเสรีภาพทางด้านความเชื่อและทางประกอบการเศรษฐกิจ ศาสนาจะเป็นสิทธิ์ส่วนบุคคลที่รัฐบาลจะเข้าแทรกแซงไม่ได้ ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่คาทอลิก โปรเตสแตนต์และยิวจะมีฐานะเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ส่วนเสรีภาพทางเศรษฐกิจจะได้แก่ การยกเลิกข้อบังคับที่ตกทอดมาจากสมัยกลางให้หมดสิ้น

สาเหตุการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัญหาใหญ่ที่นำไปสู่ การปฏิวัติ แต่ปัญหาเศรษฐกิจมิใช่เป็นผลมาจากเศรษฐกิจตกต่ำในระยะดังกล่าว ที่จริงแล้ว สภาพเศรษฐกิจของฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษก่อนปี ค.ศ. 1789 นับว่าเป็นระยะของการขยายตัว ทางเศรษฐกิจ กำลังอยู่ในขั้นตอนของการปฏิวัติอุตสาหกรรม การขยายตัวด้านการค้าต่าง ประเทศ ชนชั้นกลางมีสภาพที่ร่ำรวยขึ้น แต่ปัญหาอยู่ที่ว่า ความร่ำรวยนั้น ไม่ได้ถูกกระจายออกไป ถึงจะมีส่วนกระจายออกไปก็ไปสู่ชนชั้นสูงซึ่งเป็นเจ้าของที่ดิน โดยเก็บผลประโยชน์จากการที่ราคาอาหารดิบตัวสูงขึ้น ประการที่สองเป็นเพราะปัญหาประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากปี ค.ศ. 1750 ยิ่งกว่านั้นปัญหาที่อัตราค่าจ้างแรงงานมิได้วิ่งควบคู่กันไปกับราคาอาหาร พวก ชนชั้นต่ำขาดกำลังที่จะซื้ออาหารได้ แม้แต่ชาวนาผู้ผลิตสินค้าเกษตรก็ยังคงอยู่ในสภาพดังกล่าว เนื่องจากชาวนาแท้จริงเป็นเจ้าของที่ดินเพียง 30-40 เปอร์เซ็นต์ของที่ดินทั้งหมดเท่านั้น ยิ่งกว่า นั้นราคาสินค้าเกษตรที่ต่ำสูงนั้นเกิดขึ้นที่ตลาดพ่อค้าคนกลางมากกว่า ชาวนาเหล่านี้นอกจากจะ ถูกกดราคาพืชผลเกษตรแล้วยังจะต้องจ่ายค่าภาษีต่าง ๆ ทั้งเงินที่จะต้องจ่ายให้วัดอีกเป็นจำนวน มาก อย่างไรก็ตามชาวนาในฝรั่งเศสยังนับว่าร่ำรวยกว่าชาวนาในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก ฉะนั้นถ้าจะพูดกันในปัจจัยนี้ก็คงเป็นเพราะความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคมมากกว่า

อย่างไรก็ตามปัจจัยอันสืบเนื่องมาจากเศรษฐกิจเป็นปัญหาใหญ่เช่นกัน ที่เห็นเด่นชัดคือ การตกต่ำด้านการเกษตรใน ค.ศ. 1787 และความตกต่ำด้านอุตสาหกรรมทอผ้า ในขณะที่ราคา อาหารสูงขึ้นโดยอัตโนมัติมาปะทะกับภาวะการว่างงานจึงเท่ากับไปกระตุ้นให้เกิดการปฏิวัติ และปัจจัยนี้จะไปกระทบกับสภาพการคลังของรัฐบาล ในขณะที่การค้าขยายตัวและชนชั้นกลาง ร่ำรวยขึ้น สถาบันกษัตริย์กลับมีสภาพตรงกันข้าม สภาพเช่นนี้กล่าวโดยที่จริงเริ่มมาตั้งแต่สมัย หลุยส์ที่ 14 การที่พระมหากษัตริย์ยอมให้พวกชนชั้นขุนนางได้รับการยกเว้นภาษีมีผลให้ฐานะ ทางการคลังคลอนแคลนลง ต้องหาเงินมาใช้จ่ายด้วยวิธีกู้ยืมจนถึงปี ค.ศ. 1788 ปรากฏว่าดอกเบี้ยที่จะต้องจ่ายมีมูลค่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของรายจ่ายทั้งหมดของรัฐบาล จะเห็นได้ว่ารัฐมนตรี คลังหลายคนได้พยายามแก้ปัญหานี้ทว่าไม่สำเร็จ จุดวิกฤตที่มาถึงในปี ค.ศ. 1788 เป็นเพราะ

รัฐบาลไม่สามารถจะกู้เงินมาได้อีก จึงจำต้องเรียกประชุมสภานานันดรหรือสภาทั่วไปซึ่งก็มีจุดอ่อน ยิ่งกว่านั้นยังนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากว่าสภาพดังกล่าวนี้ไม่ได้มาประชุมกันมาเป็นเวลาถึง 175 ปีแล้ว และเหนือไปกว่านั้นยังมีการเรียกสภานานันดรที่ 3 มาอีกด้วย ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาปัจจุบันที่นำไปสู่จุดเริ่มต้นของปฏิวัติ

จะต้องคำนึงว่าเรื่องเศรษฐกิจมิใช่ปัญหาเดียวที่นำไปสู่การปฏิวัติ แต่จะประกอบด้วยปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการ ประการแรกเห็นจะได้แต่ความไม่มีประสิทธิภาพของรัฐบาล รัฐบาลฝรั่งเศสขาดคนที่มีความสามารถในทุกระดับชั้นข้าราชการมาเป็นเวลานาน ยิ่งกว่านั้นองค์กรที่มีอยู่ยังหัวเก่า นิยมเข้าข้างชนชั้นสูงและพ่อค้า และสุดท้ายเพราะรูปการปกครองที่เป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ในขณะที่ความคิดของคนกำลังเปลี่ยนไป สถาบันพระมหากษัตริย์กำลังเป็นที่ข้องใจ สภาพเช่นนี้ต้องการผู้ปกครองที่ฉลาดและเข้าใจสถานการณ์เป็นอย่างดี

นักประวัติศาสตร์ คราน บรินตัน (Crane Brinton) เน้นเรื่องการละทิ้งหน้าที่ของพวกเขา นักการศึกษาในหนังสือชื่อ Anatomy of Revolution ของเขา ผลงานของนักศึกษานี้เน้นแต่เพียงด้านเดียวคือการต่อต้านสถาบันเก่า สนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลง มีการวิจารณ์กันอย่างรุนแรงเกี่ยวกับการคงอยู่ของสถาบันสังคมและการเมืองแบบเก่า ไม่ว่าจะเป็น วอลแตร์ รัสโซ ดิเดโร ตลอดจนคนอื่น ๆ ในกลุ่มฟิลาซอฟ (philosophes) ข้อเขียนเหล่านี้จะเรียกว่าเป็นข้อคิดของประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังไม่แน่นอน แต่อย่างน้อยก็ได้รับการตอบรับจากประชาชนอย่างกว้างขวาง

การต่อสู้ระหว่างชนชั้นก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1789 สังคมของฝรั่งเศสถ้ามองในวงกว้างก็เรียกว่าแตกแยก แต่นั่นไม่ได้หมายถึงสภาพของสภานานันดรซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติ สภานานันดรในปี ค.ศ. 1789 เป็นสภาของชนชั้นกลาง และคนเหล่านี้ ยังมีความต้องการคล้ายคลึงกัน คือรักษาผลประโยชน์ตนเอง ความต้องการที่จะทำงานทำลายชนชั้นที่สูงกว่าหรือมีอภิสิทธิ์มากกว่า ชนชั้นกลางมีทั้งเงินและความรู้ต่างไม่พอใจข้อบังคับเก่า ๆ ที่ยังเหลือค้างอยู่ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมหรือการเมืองก็ตาม ซึ่งก็ได้พยายามเปลี่ยนแปลงมาตลอดเวลา เช่น การกำจัดข้ออภิสิทธิ์ต่าง ๆ ซึ่งก็ทำได้สำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่เป็นที่พอใจ ดังนั้น การขัดแย้งกันจึงเป็นการขี้อยู่คอยสิทธิของคนเหล่านี้ ด้วยการอ้างเอาเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ ในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคขึ้นมาบังหน้า เพราะว่าถึงอย่างไรอภิสิทธิ์ของคนยังไม่เท่าขุนนางรุ่นเก่า ความรู้สึกเช่นนี้ก็เกิดขึ้นในกลุ่มชนชั้นอื่นไม่ว่า

จะเป็นชนชั้นกลาง ชั้นต่ำ และชาวนา ชาวนาเป็นพลังใหม่ของฐานันดรที่ 3 ชาวนามีอยู่ถึง 80 เปอร์เซ็นต์ของประชาชนทั้งหมดถึงแม้สภาพทาสิตที่ดินจะเหลืออยู่น้อยมากในคริสต์ศตวรรษที่ 18 แต่ข้อผูกพันตามระบบฟิวดัลยังมีอีกมาก ยังจะเรื่องจ่ายเงินให้วัด ภาษีของรัฐบาลทั้งทางตรงและทางอ้อม เรื่องนี้ชาวนาได้ทำการกบฏต่อต้านมาหลายครั้งแล้ว แต่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษในปี ค.ศ. 1750 มีสองประการได้แก่ การเพิ่มจำนวนชาวนา ทำให้ชาวนาแต่ละครอบครัวไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ และการที่พวกเจ้าของที่ดินเก็บภาษีหนักขึ้น ก่อให้เกิดความขมขื่นแก่ชาวนาที่มีต่อชนชั้นเจ้าของที่ดินมากยิ่งขึ้น

โดยสรุปก็คือว่า ความรุนแรงของชนชั้นต่าง ๆ มีมากขึ้นเมื่อสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 ฐานันดรที่ 3 ได้รับแรงกดดันมานานแล้ว และมาเพิ่มมากขึ้นที่สังเกตในปี ค.ศ. 1750 ขึ้นไป โดยที่ราคาสินค้าสูงขึ้น การเพิ่มประชากร (ชาวนา) การเก็บภาษีหนัก สุดท้ายข้อยุ่งยากของชนชั้นอภิสิทธิ์ ความเจ็บป่วยของสังคมเป็นจุดเกิดของการปฏิวัติ แต่สิ่งที่ทำให้การปฏิวัติเปลี่ยนรูปมาเป็น “ขบวนการของมหาชน” น่าจะเป็นเพราะการสร้างความรู้สึกร่วมกันของชนชั้นไม่มีอภิสิทธิ์
